

## บทที่ 7

### มลาบรีกับการปรับเปลี่ยนความหมายของพื้นที่และทรัพยากร

ในบทนี้จะเห็นถึงการนิยามความหมายของพื้นที่และทรัพยากรของชาวมลาบรีที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่เกิดขึ้นในปฏิบัติการที่ผู้คนมีการจัดความสัมพันธ์กับพื้นที่ ในแง่แล้ว พื้นที่ต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมที่ผู้คนพึ่งพาอาศัยจึงไม่ใช่สิ่งที่ว่างเปล่า หากแต่ยังถูกบรรจุด้วยความหมายผ่านชุดความสัมพันธ์ที่ผู้คนใช้ในการจัดการพื้นที่และทรัพยากรอย่าง ระบบคุณค่า กฎเกณฑ์ ข้อห้าม ความเชื่อ พิธีกรรมและสิทธิต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้แตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมสิ่งแวดล้อม โดยในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเรื่องของโลกทัศน์ของชาวมลาบรีมาแสดงให้เห็นว่าโลกทัศน์อันเป็นจินตนาการที่ชาวมลาบรีมีต่อโลกได้สะท้อนถึงการนิยามความหมายที่ชาวมลาบรีมีต่อพื้นที่และทรัพยากรและนำไปสู่การจัดการพื้นที่และทรัพยากรตามวัฒนธรรมชาวมลาบรีอย่างไรบ้าง

ยิ่งไปกว่านั้น การนิยามความหมายของพื้นที่และทรัพยากรยังสะท้อนถึงการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหนือพื้นที่ด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสและความเป็นไปได้หรือก็คือความชอบธรรมให้กับหน่วยทางสังคมต่างๆ ในการเข้าถึงทรัพยากร เมื่อความหมายสะท้อนถึงอำนาจเหนือพื้นที่และทรัพยากรแล้ว ในปัจจุบันนี้เมื่อชาวมลาบรีในฐานะชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ปิดล้อมภายใต้การจัดการของกลุ่มอำนาจภายนอกนั้น การที่กลุ่มอำนาจต่างก็มีการจัดการพื้นที่แตกต่างกันไปตามอำนาจเหนือพื้นที่ของตนจะสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อการนิยามความหมายที่ชาวมลาบรีมีต่อพื้นที่และทรัพยากรอย่างไรบ้าง

#### 7.1 โลกทัศน์ของมลาบรี : ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ - ธรรมชาติ - สิ่งเหนือธรรมชาติ

จากในบทที่ 5 ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมป่าของสังคมชาวมลาบรีตามวิถีการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์นั้น ทำให้เห็นว่า คุณค่าของป่าสำหรับสังคมชาวมลาบรีนั้นขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ของป่าที่มีต่อสังคมทั้งในด้านการผลิตทางเศรษฐกิจและด้านสังคมในฐานะที่เป็นแหล่งความรู้ในการจัดการพื้นที่และทรัพยากร หรือก็คือ ความหมายต่อพื้นที่ป่าจึงขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการผลิตของสังคมชาวมลาบรีด้วย โดยชาวมลาบรีมีการให้ความหมายต่อป่าแบ่งออกเป็นหลายประเภทตามลักษณะคุณค่าเชิงกายภาพของสิ่งแวดล้อมในประเด็นนี้ ตาศรี<sup>105</sup> อธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่า มลาบรีมีชื่อเรียกป่าประเภทต่างๆ ได้แก่

<sup>105</sup> สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2546

ป่าประเภทแรก คือ "กรุม" ได้แก่ พื้นที่ป่าดงดิบที่เย็นและชื้น อันเป็นสภาพของป่าที่บ  
 แสงแดดแทบไม่ส่องถึงพื้นป่าทำให้อากาศเย็น ในป่าประเภทนี้ ฤดูหนาวอากาศจะไม่เย็นจัด  
 ฤดูร้อนอากาศเย็นสบาย ป่าแบบนี้จะมีความหลากหลายของสัตว์และพืชที่เป็นแหล่งอาหารอย่าง  
 สมบูรณ์ ชาวมลาบรีมักชอบตั้งที่พักในป่าประเภทนี้

ป่าประเภทที่สอง คือ "จีแจะ" หรือพื้นที่ป่าที่ร้อนและแห้งแล้ง ซึ่งป่าประเภทนี้จะสามารถ  
 เกิดขึ้นได้กับพื้นที่ป่าเกือบทุกประเภทโดยจะสลับหมุนเวียนไปกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่า  
 บนเขาที่เมื่อถึงฤดูฝน ป่าก็รกร้างเขียวไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิดจนป่านั้นเย็นและชื้นเนื่องจากมี  
 เรือนยอดไม้หนาบังแสงแดดจึงเรียกพื้นที่ป่าแบบนี้ว่า "กรุม" ในขณะที่เมื่อถึงฤดูแล้งแล้ว ต้นไม้พ  
 ากันผลัดใบทิ้งจนทำให้เกิดเป็นสภาพป่าโปร่ง แสงแดดส่องถึงพื้นดินได้มากเนื่องจากไม่มีเรื่อ  
 นยอดไม้มาบดบังแสงแดดอีกก็จะเกิดสภาพของป่าที่เรียกว่า "จีแจะ" ขึ้นมาอีก

ป่าประเภทที่สามพิจารณาจากสภาพต้นไม้ในป่า คือ "ดีเตาะ" ป่าแบบนี้จะเป็นป่าที่ "ลุ่ม"  
 หรือต้นไม้แก่มีอายุมาก เรือนยอดของป่าไม้ใหญ่จะหนาจนบดบังแสงแดดได้มากทำให้อากาศใน  
 ป่าประเภทนี้เข้ากับลักษณะของป่าที่เป็น "กรุม" ตรงที่ฤดูหนาวก็จะไม่หนาวเย็นจัด ฤดูร้อนอากาศ  
 ก็เย็นสบายและมลาบรีก็สามารถหาของป่า-ล่าสัตว์ในป่าแบบนี้ได้ง่าย แต่เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้งที่ป่า  
 ผลัดใบ ป่าดีเตาะนี้ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นป่าที่เข้ากับลักษณะของป่า "จีแจะ" ได้ด้วย

ป่าประเภทที่สี่ คือ "บรี" ใช้เรียกพื้นที่ป่าโดยทั่วไป ได้แก่ป่าที่มักมี "มราง" (ไผ่นำมา  
 หลามข้าว) ก็จะเรียกว่า "มรางบรี" ป่าที่มีดงต้นกล้วยขึ้นเด่นก็เรียกว่า "เดาะบรี" หรือป่ากล้วย  
 นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงพื้นที่ป่าเหล่าหรือป่ารุ่นที่สองที่เกิดจากพื้นที่ทำไร่ที่ปล่อยให้พักตัวนาน  
 พอที่ไผ่ป่าโตเป็นไม้หลักและมีไม้ยืนต้นอื่นๆ ขึ้นปะปนสร้างร่มเงาปกคลุมผืนดินจนผืนดินกลับ  
 อุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ป่าประเภทนี้จึงมีชื่อเรียกในภาษามลาบรีอีกว่า "ดงระหมาบ" หรือไร่ที่กลายเป็น  
 เป็นป่า หากเป็นพื้นที่ซึ่งทิ้งไปไม่นานที่ทำให้ยังไม่มีต้นไม้แก่หรือโตก็เรียกว่าเป็น "ดงระหมาบอ่อน"  
 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวมลาบรีมีการจำแนกประเภทพื้นที่ป่าเหล่าของสังคมเกษตรกรรมเข้ามาเป็น  
 ส่วนหนึ่งในการให้ความหมายต่อพื้นที่สอดคล้องตามวัฒนธรรมมลาบรีด้วย การจำแนกป่าเหล่า  
 เข้าเป็นพื้นที่ประเภทหนึ่งในวัฒนธรรมมลาบรีจึงทำให้เห็นได้ถึง การติดต่อของกลุ่มคนจากต่าง  
 วัฒนธรรม ดังเห็นได้ว่า กลุ่มชาวมลาบรีได้ติดต่อกับสังคมเกษตรมานานแล้ว ป่าเหล่าจึงนอกจาก  
 จะเป็นพื้นที่ตามลักษณะของแถบรอยต่อระหว่างระบบนิเวศ (Ecotone) แล้ว ยังเป็นพื้นที่รอยต่อ  
 ความหมายระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมผู้เก็บของป่าล่าสัตว์และกลุ่มสังคมเกษตรกรรมด้วย

ป่าประเภทที่ห้า คือ “แท๊ก” ได้แก่ ป่าที่มีหญ้าขึ้นปกคลุมหนาแน่นจนทับหนา พืชเด่นคือ “สะเรง” หรือหญ้าคาและหญ้าชนิดต่างๆ เช่น หญ้าก่างที่นำดอกมาทำเป็นไม้กวาด ป่าประเภทนี้มักมีหิ่งห้อยหรือหิ่งฮันเป็นสัตว์เลี้ยวลูกด้วยนมชนิดหนึ่งที่ชาวมลาบรีนิยมล่ามาเป็นอาหารด้วย เนื่องจากเป็นสัตว์ที่มีเนื้อและไขมันอยู่มาก

ป่าประเภทที่หก คือ “เกลอะแกระ” ได้แก่ ป่าแพะ ป่าประเภทนี้จะไม่มีอะไรให้เก็บกิน เพราะเป็นพื้นที่เตียนโล่งมีไม้พุ่มเตี้ยขึ้นแสงแดดส่องจนอากาศร้อนอบอ้าว หากในฤดูหนาวก็หนาวเย็นจัด จึงเป็นพื้นที่ซึ่งมลาบรีจะไม่เลือกตั้งที่พักเช่นเดียวกับป่า “แท๊ก”

แต่นอกจากการนำคุณค่าในเชิงกายภาพของสิ่งแวดล้อมมาให้ความหมายต่อพื้นที่และทรัพยากรแล้ว สังคมชาวมลาบรียังมีการให้ความหมายต่อพื้นที่ตามระบบโลกทัศน์ที่สะท้อนถึงจินตนาการที่ชาวมลาบรีมีต่อพื้นที่ต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมด้วย โดยผลของการนิยามความหมายพื้นที่ยังนำไปสู่การกำหนดแนวทางการจัดการพื้นที่และทรัพยากรด้วย ดังจะให้เห็นต่อไป

สำหรับชาวมลาบรีแล้ว สิ่งแวดล้อมไม่เป็นเพียงพื้นที่ซึ่งสงบนิ่งที่รอให้ผู้คนเข้าไปสัมผัสค้นพบเท่านั้น ตรงกันข้าม สิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมกลับสามารถมีคุณสมบัติบางอย่างที่มีอยู่ในมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พื้นที่ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมก็มีลักษณะของการเป็นเหมือน “บุคคล” ที่สามารถมีภาคแสดงในแบบของมนุษย์ได้เช่นกัน อีกทั้งยังมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วย อันสะท้อนให้เห็นถึง ความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมที่พัฒนาขึ้นมาจากคนที่มีการจินตนาการทางวัฒนธรรมผูกพันอยู่กับพื้นที่ต่างๆ ในป่ามาอย่างยาวนาน การพัฒนาโลกทัศน์ที่มองเห็นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมจึงไม่มีเส้นแบ่งแยกความหมายทางสังคมออกจากความหมายของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในธรรมชาติได้อย่างชัดเจนเด็ดขาด ดังจะให้เห็นต่อไป

บนท้องฟ้าที่ในภาษามลาบรีเรียกว่า “กร้าน” นั้นมี “อาจโยง” หรือพระอาทิตย์ “อาอุย” หรือพระจันทร์ และ “สมอน” หรือดวงดาว ขึ้นหมุนเวียนสลับเปลี่ยนวันเวลากลางวันและกลางคืนโลกของมลาบรีนั้นไม่ได้กลมแต่เป็นแผ่นผืนดินที่กว้างใหญ่ “เบะ” คือคำที่มลาบรีใช้เรียกผืนแผ่นดิน ในกลางวัน “อาจโยง” ก็ขึ้น ในขณะที่ “อาอุย” และ “สมอน” หลบอยู่ใต้ผืนดินรอเวลา “อาจโยง” ลับขอบฟ้าในยามเย็น แต่บางครั้ง “อาอุย” ก็มาอยู่บนท้องฟ้าในตอนกลางวันร่วมกับ “อาจโยง” แต่ “อาอุย” ก็ดวงเล็กกว่าและไม่ร้อนเหมือน “อาจโยง” ในกลางคืนเมื่อคนหลับบนท้องฟ้าก็มี “อาอุย” สองดวงให้เกิดความสว่างอยู่บ้าง หากเป็นคืนที่ “อาอุยเบ้ง” หรือพระจันทร์เต็มดวงในภาษาของมลาบรี พระจันทร์ก็ทอแสงมากพอจนมองเห็นสิ่งต่างๆ ในความมืดได้บ้างอย่างภูเขา หรือ “ซีโป้” ที่เหี้ยมดตัวสูงขึ้นไปเพื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับ “กร้าน” ในขณะที่ใกล้กับ “อาอุย” ก็มี “สมอน” มากมายรายล้อมมีทั้งดวงเล็กดวงใหญ่ แต่ใต้ผืนดินลงไปก็มี “อาจโยง” ที่หลบอยู่และ

ค่อยๆ เดินไปเพื่อรอเวลาให้ "อาอูย" และบรรดา "สมอน" ลับขอบฟ้าไป เมื่อใกล้เช้า "อาจโยง" กลับมาขึ้นในวันใหม่อีกครั้ง<sup>106</sup>

ยามเช้าชีวิตทางสังคมของมลาปรีเริ่มต้นอีกครั้ง ผู้คนตื่นแต่เช้าเพื่อทำสิ่งต่างๆ สอดคล้องตามสถานภาพและบทบาทของตน ชายหญิงออกจาก "แกง" หรือเพิงพักเพื่อทำกิจวัตรประจำวัน เช่น การหาที่จับถ้ำไปจนถึงการออกท่องป่าเพื่อเก็บหาของป่าล่าสัตว์แล้วนำกลับมาขาย "แกง" เพื่อประกอบอาหารให้กับ "โกรกแกง" ที่ภาษามลาปรีหมายถึง คนที่อยู่ร่วมในเพิงพักเดียวกัน อันเป็นความคิดที่ใกล้เคียงกับคำว่า "ครอบครัว" สำหรับคนภายนอก "โกรกแกง" จึงมักประกอบไปด้วย "เมอม" หรือพ่อ "เมอะ" หรือแม่ และ "อักแหว" หรือลูกสาว "อักโยง" หรือลูกชาย เมื่อลูกโตขึ้นและไปแต่งงานเพื่อเริ่มครอบครัวใหม่ ก็จะแยกเป็นไปตั้ง "แกง" ของตนเองขึ้นใหม่

การตั้ง "แกง" นั้น มลาปรีจะตั้งอยู่ใกล้กัน แต่ละ "แกง" ก็จะสัมพันธ์กันรวมกันเป็น "มู" หรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน การท่องป่าและตั้ง "แกง" ในที่ต่างๆ แต่ละครั้งจะไปกันเป็นหลาย "มู" เพื่อช่วยเหลือกันและกันทั้งเรื่องการเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ไปจนถึงการป้องกันภัย การอาศัยเพียงพ่อแม่ลูกกลุ่มเดียว ตั้ง "แกง" อยู่ในป่าหลังเดียวจึงเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคงในความรู้สึกของชาวมลาปรี การพยายามอยู่ร่วมกันหลายครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงการเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันตามความสัมพันธ์ที่ผู้คนมีการคาดหวังในแบบอยู่เป็น "มู" เดียวกัน<sup>107</sup> โดยเฉพาะการคาดหวังในการให้ความช่วยเหลือดูแลกัน

แต่ความสัมพันธ์ในลักษณะของคนที่อยู่ร่วมกันในแบบ "มู" ยังเป็นสิ่งที่ไม่ได้จำกัดแต่กับการใช้อธิบายถึงการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนเท่านั้น ในสิ่งแวดล้อม สิ่งต่างๆ ก็ดำรงอยู่ร่วมกันเหมือนเป็นกลุ่มบุคคลเช่นเดียวกัน โดยความสัมพันธ์ระหว่างพระอาทิตย์ พระจันทร์และดวงดาวก็เป็นภาพปรากฏที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ กล่าวคือ ในภาษามลาปรีนั้นนอกจากจะเรียกพระอาทิตย์ว่า "อาจโยง" แล้ว คำดังกล่าวนี้ยังหมายถึง ผู้ชายด้วย ในขณะที่คำว่า "อาอูย" ที่หมายถึงพระจันทร์ ก็หมายถึงผู้หญิงด้วย จินตนาการที่ชาวมลาปรีมีต่อความสัมพันธ์ระหว่างพระอาทิตย์-พระจันทร์-ดวงดาว จึงมีลักษณะที่เหมือนกับเป็นความสัมพันธ์ของคนด้วย นั่นคือ พระอาทิตย์นั้นเป็นตัวพ่อ พระจันทร์คือตัวแม่ และมีดวงดาวทั้งหลายบนท้องฟ้าเป็นลูก สิ่งเหล่านี้ต่างก็อยู่และสัมพันธ์กันเป็น "มู" เช่นเดียวกับชาวมลาปรี หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ลักษณะของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวก็เป็นสิ่งที่ "วัตถุกายภาพ" สามารถมีได้เช่นกัน เช่นนี้แล้ว "วัตถุกายภาพ" เหล่านี้จึงมีคุณลักษณะบางอย่างของความเป็นคนด้วย การแบ่งสังคม

<sup>106</sup> สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลาปรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2547

<sup>107</sup> สัมภาษณ์ นายจันทร์ ชาวมลาปรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

วัฒนธรรมว่าเป็นเรื่องของคนออกจากธรรมชาติที่เป็นเรื่องของ "สิ่งที่ไม่มีลักษณะความเป็นคน" อย่างสังคมภายนอกจึงเป็นหลักคิดที่ต่างออกไปจากสังคมชาวมลาบรีหรือกล่าวได้ว่า ความเข้าใจใน "ลักษณะความเป็นคน" อันเป็นสิ่งที่เกิดในสังคมนั้นก็ถูกนำไปใช้ในการให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมด้วย ความเข้าใจดังกล่าวนี้จะมีผลอย่างไรในการกำหนดความหมายเหนือพื้นที่และทรัพยากรในสังคมชาวมลาบรี

จากการที่ลักษณะของการอธิบายการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยความสัมพันธ์ที่มีในสังคมจึงกล่าวได้ว่า ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมของชาวมลาบรีก็ต้องอาศัยความเข้าใจผ่านความหมายทางสังคม ในแง่หนึ่งแล้ว ไม่เพียงแต่การที่มลาบรีจะเข้าใจถึงการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึง ความเข้าใจที่ว่า สิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมนั้นก็ยังมีปฏิสัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของสังคมชาวมลาบรีในพื้นที่ป่าเช่นเดียวกัน โดยจะเห็นนัยยะดังกล่าวนี้ได้ชัดมากขึ้นเมื่อมองผ่านจินตนาการที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นั่นคือ เรื่องการดำรงอยู่ของสิ่งเหนือธรรมชาติได้เชื่อมพื้นที่เชิงกายภาพไม่ว่าจะเป็นผืนดิน แผ่นฟ้า ภูเขา ลำธาร ต้นไม้ และสัตว์ป่าเข้ากับพื้นที่โลกภายในจิตใจของผู้คน

ในภาษามลาบรี มีการเรียกสิ่งเหนือธรรมชาติหรือ "ผี" ว่า "ชินเร" โดยจินตนาการของชาวมลาบรีนั้น "ชินเร" จะมีความสัมพันธ์กันเช่นเดียวกับในแบบของคนด้วย กล่าวคือ บนฟ้ามี "ชินเร กร้าน" หรือผีฟ้า ที่ชาวมลาบรีถือว่าเป็นพ่อ ในผืนดินมี "ชินเรเบะ" หรือผีดินที่ชาวมลาบรีถือว่าเป็นแม่ ในขณะที่ "ชินเร" อื่นๆ จะถือว่าเป็นผีที่มีอำนาจเล็กลงมาเหมือนเป็นลูก โดยที่ "ชินเร" นั้นมีอยู่ตามที่ต่างๆ ได้แก่ "ชินเรซีโบ้" หรือผีตามภูเขา "ชินเรเว็ก" หรือผีน้ำที่อยู่ตามแหล่งน้ำ "ชินเรลัม" หรือผีที่อยู่ตามต้นไม้ "ชินเรรวัด" หรือผีที่อยู่ตามดินโป่ง และ "ไป้กคาโรย" หรือผีเจ้าที่สัตว์ที่เป็นผู้ดูแลสัตว์ทั้งหลายในป่า<sup>108</sup>

เมื่อป่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติดำรงอยู่ในบริเวณต่างๆ ป่าจึงไม่ใช่พื้นที่ที่สงบนิ่งแต่กลับกลายเป็นสถานที่ของการจับตาจ้องมองชาวมลาบรีด้วย อันสะท้อนถึง พื้นที่ป่าตามจินตนาการของชาวมลาบรีนั้นเป็นพื้นที่ปรากฏของพลังอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติและยังเป็นอำนาจที่ส่งผลต่อชีวิตทางสังคมของชาวมลาบรี ดังจะให้เห็นจากเรื่องการค้าและแบ่งปันเนื้อสัตว์อันเกี่ยวข้องกับการเข้าไปจัดการพื้นที่และทรัพยากรสอดคล้องตามโลกทัศน์ของชาวมลาบรี

สังคมชาวมลาบรีแบ่งสัตว์ออกเป็นสองจำพวกได้แก่ "จะเต้อไอตาก" หรือสัตว์เล็กกับ

<sup>108</sup> สัมภาษณ์ นายสม ชาวมลาบรีที่ยังคงเดินทางไปมาระหว่างบ้านห้วยหยวก - บ้านท่าวะ แต่เขามักจะไปอยู่ทำงานรับจ้างที่บ้านท่าวะมากกว่า สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 19-21 มิถุนายน พ.ศ. 2547

"จะเดือดร้อนบา" หรือสัตว์ใหญ่ นอกจากเป็นการแบ่งประเภทสัตว์หรือให้ความหมายต่อ ทรัพยากรด้วยขนาดทางกายภาพแล้ว ยังเป็นการให้ความหมายที่สัมพันธ์กับการเข้าถึงทรัพยากร ตามการนิยามอำนาจเหนือทรัพยากรด้วย กล่าวคือ สัตว์ใหญ่นั้น แม้จะเกิดจากการล่ามาได้ตาม บทบาททางสังคมที่ถูกคาดหวังจากผู้ขายก็ตาม ก็ต้องนำมาแบ่งปันให้กับทุกคนในกลุ่มในฐานะ ทรัพยากรส่วนรวมอันหมายถึง ทรัพยากรที่ผู้หญิงแม้จะไม่มีทักษะความชำนาญในการล่าสัตว์ก็ สามารถเข้าถึงได้เช่นเดียวกัน หรือก็คือ ทรัพยากรอย่างเนื้อสัตว์นอกจากมีความหมายเป็นพื้นที่ แสดงออกของความเป็นชายตามการคาดหวังของสังคมแล้ว ยังถูกให้ความหมายในฐานะของ ทรัพยากรส่วนรวมที่ไม่สามารถมีการกีดกันคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ร่วมในการล่าได้ ดังที่ตาศรี<sup>109</sup> กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

"พอได้กวางปืบ ผมก็แบ่งให้ทุกคน แต่กวางไม่ไช่ของผมนะ  
ทุกคนเป็นเจ้าของกวางที่ล่าได้ ไปด้วยกันก็คน ทุกคนก็เป็นเจ้าของ  
แม้แต่คนที่ไม่ได้ไปด้วยก็เป็นเจ้าของหมด ได้มากก็แบ่งกันกินทุกคน"

ทำไมเนื้อสัตว์ใหญ่จึงกลายเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ตามหลักการ แบ่งปันทรัพยากรประเภทนี้ ประเด็นดังกล่าวนี้จึงต้องกลับมาพิจารณาถึงโลกทัศน์ของชาวมลาบรี ที่มีต่อพื้นที่และทรัพยากร นั่นคือ การที่ทรัพยากรดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้อำนาจหรือความเป็น เจ้าของโดยสิ่งเหนือธรรมชาติ กลุ่มนายพรานที่เป็นผู้ชายจึงไม่อาจนำการกีดกันมาใช้กับทรัพยากร ประเภทนี้ในฐานะเจ้าของได้ ทั้งนี้เพราะความสำเร็จในการออกไปหาของป่าล่าสัตว์นั้นขึ้นอยู่กับ ทักษะของสิ่งเหนือธรรมชาติที่จับจ้องมายังชาวมลาบรี ดังที่ตาศรี<sup>110</sup> กล่าวว่า

"พ่อก็มีการสอนแบบว่าถ้ามีภรรยาและมีลูกเขาจะต้องหา  
ให้ลูกภรรยาของตนเอง แล้วก็พ่อตาแม่ตาของตนเอง แต่เวลานี้ไม่  
ได้บังคับกันนะว่า ตัวไปจะต้องให้ได้ มันไม่ใช่ออย่างนั้น เขาก็ว่าไปดู  
เพราะสัตว์หมู่นี้ ตัวเองไม่ได้เป็นคนเลี้ยงคือสัตว์ป่า ของเทวดาเขา  
เลี้ยง เจ้าที่เขาให้ เขาก็ได้กินน้อ"

<sup>109</sup> สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2546

<sup>110</sup> สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ดังนั้น การที่ไม่แบ่งปันเนื้อสัตว์ตามหลักการเข้าถึงจึงขัดกับความคาดหวังใน  
ความสัมพันธ์ดังกล่าวจากผู้คนในสังคม ดังที่ตาประคอง<sup>111</sup> กล่าวว่า

“สัตว์นี้ไม่ใช่คนเขาเป็นคนเลี้ยงน้อ มันหายากนะ โชคดีก็ได้  
นะ โชคไม่ดีก็ไม่ได้นะ ไม่แบ่งกันนี้ก็ไม่มีใครรบกวน เขาได้มากก็แบ่งไป  
แบ่งมาแบบนั้นนะ... ใผ่ก็สอนมาอย่างนี้ พ่อผมก็สอนมาอย่างนี้ จะ  
ว่า ใผ่ได้คนเดียวมากินคนเดียวไม่มี”

เมื่อทรัพยากรตกอยู่ภายใต้อำนาจเหนือพื้นที่ของสิ่งเหนือธรรมชาติที่ชาวมลาบรีเห็นว่า  
อำนาจเหนือกว่า การเข้าไปใช้ทรัพยากรหรือก็คือ การจัดการพื้นที่และทรัพยากรของชาวมลาบรี  
จึงต้องมีการปรับความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย ดังจะเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมที่  
ชาวมลาบรีใช้ในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ต้องการใช้ทรัพยากรกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่  
ครอบครองพื้นที่ โดยสัตว์ใหญ่จำพวกกระทิง หมู กวาง หมูป่าและงูเห่าลือมนั้น เมื่อล่ามาได้ก็ต้อง  
มีการประกอบพิธีกรรมขอขมาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นผลมาจาก  
การรับรู้ความหมายที่มลาบรีมีต่อพื้นที่และทรัพยากร ในแง่นี้แล้ว พื้นที่ป่าจึงมีความสำคัญใน  
ฐานะเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของสังคมชาวมลาบรีที่สะท้อนให้เห็นถึงการจัดความสัมพันธ์  
ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมป่าจึงนอกจากจะให้ความหมายและควบคุมปฏิบัติการ  
ทางสังคมต่อผู้คนแล้ว ในขณะที่เดียวกันยังเป็นสิ่งที่ถูกทำให้มีความหมายขึ้นมาโดยผ่านทาง  
พิธีกรรมอันเป็นปฏิบัติการทางสังคมของผู้คนด้วย ดังที่ตาประคอง<sup>112</sup> กล่าวถึงพิธีกรรม  
“เมาะโล่นเปี้ยะเด้อ” ให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ถ้าไปได้สัตว์ใหญ่ก็จะทำอยู่ แต่หมูคนหนุ่มนี้ทำไม่เป็น มัน  
เรียกหลายห้วยน้อ นี่ห้วยนี้ แล้วก็จำได้น้อ สันนี้ สันใหญ่ สันน้อย ใ้  
เขาเรียกหลาย เรียกฟ้า เรียกดิน เขาจะเรียกหลายอย่างนะ... คำเขา  
ว่า เมาะโล่นเปี้ยะเด้อ”

<sup>111</sup> สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

<sup>112</sup> สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

ในการประกอบพิธีกรรม “เผาโล่นเปี้ยะเด้อ” ยังมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติอันสะท้อนถึง การประกอบพิธีกรรมก็คือ โอกาสในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจครอบครองทรัพยากรอย่างสิ่งเหนือธรรมชาติกับชาวมลาบรี ในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นบริบทของการบ่งบอกอัตลักษณ์ทางสังคมของผู้อาวโตในสังคมลาบรีในฐานะผู้มีความรู้ ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญในสังคมที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมรู้สึก “มั่นใจ” ในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมด้วย ดังที่ตาศรี<sup>113</sup> กล่าวถึงการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวว่า ผู้เฒ่าผู้แก่จะสาน “หมากเงิน” ที่ทำมาจากไม้ไผ่เพื่อใช้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ครอบครองสัตว์ใหญ่ที่ชาวมลาบรีไปล่ามาเป็นอาหาร

“เขาสานไม้เป็นวง เป็นวงนำ เขาเรียกว่า “หมากเงิน” อันนั้นนี้ ส่วนมากจะเป็นหมู หมู เก้ง แล้วก็เหมา (งูเห่า) เป็นสัตว์อื่น พวกหมูลิง เป็นแมงชะนีคงไม่ได้ให้นะ เขาจะให้ที่มันเป็นหมู เป็นหมูมันเป็นสัตว์ใหญ่เนื้อ เขาฆ่าไป แบบว่าสัตว์จะไม่ได้มารังแกเขา เขาทำลายสัตว์ เขาว่าเอ้อ เขาเอาสัตว์ใหญ่มากิน วันหน้าวันหลัง ถ้าว่าเจ้าที่เจ้าทางอย่าให้เขาได้เจ็บได้ป่วย”

นอกจากพิธีกรรมจะผลิตความหมายของพื้นที่ป่าสอดคล้องตามโลกทัศน์ของสังคมชาวมลาบรีในฐานะพื้นที่ภายใต้อำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติแล้ว ยังมีผลต่อการผลิตข้อความหมายของสิทธิอันเป็นแบบแผนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรด้วย ทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่ป่าจึงไม่ใช่ทรัพยากรที่ไร้ซึ่งรูปแบบสิทธิ์หรือไร้ซึ่งความหมายที่แสดงถึงการกำหนดอำนาจในเชิงระบอบทรัพย์สิน ดังนั้น ป่าในโลกทัศน์ของชาวมลาบรีจึงไม่ใช่พื้นที่ซึ่งคนเข้าไปตัดทวงทรัพยากรหรือใช้พื้นที่ใดก็ได้ตามอำเภอใจ การนิยามความหมายของป่าในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มี “ชินเร” ครอบครองตามโลกทัศน์แบบนี้จึงมีส่วนในการกำหนดระบอบทรัพย์สินในสังคมลาบรีที่เป็นไปเพื่อการยังชีพของผู้คนบนหลักสิทธิการใช้ตามที่คุณยังคงสามารถเก็บหาของป่าล่าสัตว์ได้ โดยเป็นหลักการที่ยังคงอนุญาตให้ผู้คนเข้าใช้พื้นที่และทรัพยากรมากกว่าหลักการที่กีดกันผู้คนออกจากพื้นที่และยังเป็นการใช้ทรัพยากรในลักษณะที่ต้องเคารพยำเกรงต่ออำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติที่ครอบครองพื้นที่ป่าด้วย

<sup>113</sup> สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547



แม้จะมีความเข้าใจในหลักสิทธิการใช้ก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่า ชาวมลราบรีจะสามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรได้ในทุกพื้นที่ ทั้งนี้เพราะบางพื้นที่ก็เป็นพื้นที่ซึ่งมีการจัดการในเชิงปิดกั้นและหวงห้ามจากการเข้าไปใช้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แม้ว่าอำนาจเหนือพื้นที่ป่าของสังคมชาวมลราบรีจะเป็นไปตามหลักสิทธิการใช้ที่ทำให้เส้นกั้นอาณาเขตหรือดินแดนของการกีดกันการเข้าถึงพื้นที่นั้นดูจะลางเลือนลงไป แต่ไม่ได้หมายความว่า สังคมชาวมลราบรีไม่มีแนวคิดเรื่องของการจัดตั้งอาณาเขตพื้นที่และดินแดนที่ชัดเจนแน่นอนในการกีดกันการเข้าถึงพื้นที่ โดยประเด็นดังกล่าวนี้จะเข้าใจได้เมื่อมองผ่านความคิดที่ชาวมลราบรีมีต่อพื้นที่ดินโป่งและบริเวณที่ฝังศพดินโป่งหรือที่ชาวมลราบรีเรียกว่า "ร้วด" นั้น ตาเล้ง<sup>114</sup> เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เป็นโป่ง เป็นบวกรี้ เวลาเขาไปไหนมากี่ข้าง สัตว์ป่าเขามาอาบน้ำ เป็นน้ำขังบ้าง ไม่ขังบ้าง เป็นสันแท่ๆ นะ ที่เป็นดินก็ข้าง แต่มันเป็นลึก เป็นน้ำ เป็นปอนี้ เป็นวงอันนี้”

โป่งคือบริเวณที่เป็นหลุมหรือแอ่งน้ำขังบนภูเขา โป่งมักเป็นบริเวณที่สัตว์ป่าเข้ามาหากินดินหรือน้ำ บางแห่งก็มีสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำอย่างเช่น สัตว์จำพวกกบและเต่า อาศัยอยู่ในโป่งด้วย ลักษณะของโป่งมีการจำแนกออกตามลักษณะของการขังน้ำและขนาดของแอ่งดิน โดยที่จะมีชื่อเรียกเพื่อบ่งบอกชนิดของโป่งได้แก่ “ร้วดเต็ง” คือ โป่งใหญ่ มีน้ำขังตลอดปี “ร้วดปองกา” คือ โป่งเล็ก ไม่ลึก และ “ร้วด” คือ โป่งลึก โดยที่ “ร้วด” สองชนิดหลังนี้จะมีน้ำขังในฤดูฝน แต่ในฤดูแล้งก็จะกลายเป็นหลุมแห้ง<sup>115</sup> ทรัพยากรต่างๆ ในบริเวณโป่งทั้งที่เป็นน้ำก็นำมาดื่มมาใช้ไม่ได้หรือสัตว์ที่เข้ามาในบริเวณหรืออาศัยในบริเวณโป่งก็ล่ามาเป็นอาหารไม่ได้เช่นกัน ถ้าหากบริเวณใดมี “ร้วด” ตั้งอยู่ ชาวมลราบรีก็เลือกไม่ตั้งที่อยู่อาศัยใกล้กับ “ร้วด” ทั้งนี้เพราะชาวมลราบรีเชื่อว่าป่าบริเวณที่มี “ร้วด” มี “ชินเรร้วด” หรือผีโป่งอาศัยอยู่ด้วย โดยเฉพาะกับ “ร้วดเต็ง” ที่มี “ชินเรเต็ง” ที่ดุมาก การไปล่าสัตว์และหาของป่าจึงต้องรู้จักจดจำตำแหน่งของ “ร้วด” ที่กระจายอยู่ในบริเวณป่าให้ได้ด้วย ทั้งนี้เพราะ การเข้าใกล้โป่งถือเป็นการเข้าไปรบกวนสิ่งเหนือธรรมชาติอันจะทำให้มลราบรีเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยและอาจเป็นหนักถึงขั้นเสียชีวิตก็ได้ ดังที่ตาเล้ง<sup>116</sup> บอกผู้วิจัยถึงอำนาจของ “ชินเรร้วด” ว่า

<sup>114</sup> สัมภาษณ์ นายเล้ง ชาวมลราบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 13 มิถุนายน 2546

<sup>115</sup> สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลราบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2546

<sup>116</sup> สัมภาษณ์ นายเล้ง ชาวมลราบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

“ถ้าเป็นแอ่งอยู่กลางสัน หมู่นี้มันนับถือเนาะ เขาไปเล่นของ  
เขา มันมีเจิมมีเป็นใช้แบบนี้เนาะ”

อันสะท้อนให้เห็นได้ว่า พื้นที่ธรรมชาติไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งแวดล้อมในเชิงวัตถุกายภาพที่สงบนิ่งเท่านั้น ตรงกันข้าม พื้นที่ธรรมชาตินั้นก็มีด้านของความรู้สึกในแบบบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กับคน มลาบรีด้วย ดังที่ชาวมลาบรีใช้สรรพนามเรียก “เขา” กับผีโป่งที่ครอบครอง “ไม้้ง” อันหมายถึงหลุมดินโป่งที่อยู่ตามที่ต่างๆ ในป่า การที่ “เขา” อันเป็นสิ่งที่สะท้อนความสัมพันธ์ในสังคมระหว่างบุคคลถูกนำไปเรียกสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย จึงทำให้เห็นได้ว่า ความคิดเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติได้เป็นสิ่งเชื่อมพื้นที่ธรรมชาติเข้ากับสังคมมนุษย์ ในแง่แล้ว พื้นที่ธรรมชาติจึงไม่ใช่อาณาบริเวณที่สงบนิ่งในแบบวัตถุกายภาพ แต่ถูกทำให้มีชีวิตและอำนาจเหนือตัวมนุษย์ผ่านระบบโลกทัศน์ของสังคมชาวมลาบรี

ดังนั้น หากในบริเวณใดมี “ร้วด” อยู่ บริเวณนั้นชาวมลาบรีก็จะเว้นไม่ไปหาของป่า-ล่าสัตว์ และตั้งที่พัก อันสะท้อนให้เห็นได้ว่า ชาวมลาบรีมีแนวคิดในการจัดตั้งอาณาบริเวณที่มีการกีดกันการเข้าถึงทรัพยากรที่แน่นอนชัดเจนในพื้นที่ป่า แม้ว่าแบบแผนทางสังคมจะมีการเคลื่อนย้ายที่ออกไปตามพื้นที่ต่างๆ ในป่าก็ตาม การเดินทางออกไปในป่ากว้างเพื่อหาของป่าและล่าสัตว์ของชาวมลาบรีจึงมิใช่เป็นการตัดสินใจอย่างมีอิสระเต็มที่ตามอำนาจของปัจเจกบุคคลที่ต้องการทรัพยากรมาเลี้ยงชีพตามสิทธิการใช้ หากแต่ยังต้องคำนึงถึงอำนาจเหนือพื้นที่ของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ธรรมชาติที่กำลังจับตาจ้องมองอยู่ด้วย โดยประเด็นดังกล่าวนี้ยังเห็นได้จากการจัดการที่นำมาใช้กับอาณาบริเวณที่ฝั่งศพด้วย

สำหรับชาวมลาบรีแล้ว ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ความตายของผู้คนมีหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็น การถูกสัตว์ป่าทำร้าย การแก่ชราตามสังขารหรือการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติ<sup>117</sup> แต่จริงหรือที่การเสียชีวิตหมายถึง การที่ร่างกายของคนในแบบที่เป็นอินทรีย์สารหรือสมองอันแสดงด้านของความรู้สึกนึกคิดได้หยุดทำงานไป อย่างไรก็ตาม ในแต่ละสังคมนั้น ความตายเป็นสิ่งที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

ในภาษาของชาวมลาบรีนั้น “อะบั้น” หมายถึง ตาย ได้สะท้อนให้เห็นว่า แม้มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย แต่ความคิดเรื่อง ความตาย ก็ไม่ใช่สิ่งที่เหมือนกันในทุกสังคม โดยเมื่อสมาชิก

<sup>117</sup> สัมภาษณ์ นายอ้ายป่า ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

ในสังคมเสียชีวิตลง ชาวมลราบรีมีการจัดการกับศพผู้ตายโดยเลือกวิธีการฝังแทนการเผา ยานิต<sup>118</sup> บอกกับผู้วิจัยว่า การเผาทำให้ผู้ตายเจ็บและจะไม่พอใจผู้ที่นำร่างมาเผา อันสะท้อนให้เห็นถึงความคิดว่าด้วย ความตาย ของสังคมมลราบรีนั้น ไม่ได้หมายถึง การที่ผู้ตายจะไม่มีความรู้สึกนึกคิดใดๆ เหลืออยู่อันเป็นการนิยามความตายตามการหยุดทำงานของสมองในความรู้สมัยใหม่

“ครั้นเขาตายละ เขาก็เอาไปฝัง เขาไม่ใช่เผานะ เขาเจ็บ  
แล้วเขาจะโกรธเขา”

การฝังร่างผู้ตายนั้นจะฝังในบริเวณที่ผู้ตายเสียชีวิต การฝังศพจึงไม่มีการกำหนดบริเวณป่าที่ใดที่หนึ่งแบบตายตัว เมื่อฝังแล้วก็จะมีการย้ายที่พักไปที่อื่นที่ห่างไกลจากบริเวณที่มีการฝังศพ ธรรมเนียมการฝังร่างผู้ตายในพื้นที่ป่าของสังคมชาวมลราบรีจึงทำให้เกิดการใส่ความหมายลงไปในพื้นที่ ดังนั้น พื้นที่ป่าจึงไม่เพียงแต่ให้ความหมายต่อปฏิบัติการของผู้คนเท่านั้น แต่ยังถูกเปลี่ยนแปลงความหมายโดยปฏิบัติการทางสังคมของชาวมลราบรีด้วยเช่นกัน

เมื่อคนตายแล้วจะไปที่ไหน โลกหลังความตายมีการอธิบายในแต่ละสังคมแตกต่างกันไป สำหรับชาวมลราบรีแล้ว การเกิด-การตายมีลักษณะเป็นเส้นตรง กล่าวคือ ชาวมลราบรีไม่เชื่อเรื่องของการกลับมาเกิดใหม่ คนเมื่อตายลง ก็เปลี่ยนสถานภาพจาก “มลา” เป็น “ว้อก” หรือจากคนสู่ผี เมื่อคนตายแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างไปหรือก็คือกลายเป็น “ว้อก” อยู่ตามสิ่งแวดล้อม โดยชาวมลราบรีมีความเชื่อว่า หากคนตายนอนคว่ำหน้า วิญญาณก็จะอยู่กับผืนดิน หากตายหงายหน้า วิญญาณก็จะอยู่บนท้องฟ้า แต่นอกจากการที่วิญญาณผู้ตายจะอยู่ในที่ต่างๆ แล้ว สถานที่ซึ่งฝังศพก็ยังเป็นบริเวณที่ชาวมลราบรีจะไม่มีการเข้าล่วงล้ำเข้าไปด้วย แต่จะรู้ตำแหน่งแห่งที่ของหลุมฝังศพได้อย่างไร หากสังคมมลราบรีมีรูปแบบการเคลื่อนย้ายชุมชนไปในพื้นที่ป่ากว้าง

การทราบถึงตำแหน่งของ “ตู” หรือหลุมฝังศพนั้น นอกจากจะผ่านการจดจำหรือประสบการณ์ที่เล่าให้กันฟังในกลุ่มแล้ว ก็ยังมีการเล่าผ่านสัญลักษณ์ที่เป็นตั้งเครื่องบรรจุดความทรงจำทางสังคมลงบนพื้นที่ด้วย ในแง่นี้แล้ว พื้นที่จึงถูกเขียนความหมายโดยการตั้งเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของสังคมชาวมลราบรีด้วย ดังจะเห็นจากสัญลักษณ์อย่าง “ปานลัม” กับ “เปี้ยปะนาว”

<sup>118</sup> สัมภาษณ์ ยานิต ชาวมลราบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

"ปานลัม" ก็คือ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ชาวมลาบรีจะใช้มีดทำเครื่องหมายลงบนลำต้นให้สูงในระดับสายตา โดยลวดลายนั้นจะเกิดจากการสับเปลือกไม้ให้เกิดเป็นร่องลึกสลับกันรอบลำต้น ในขณะที่ "เป็ยปะนาว" ก็คือ ไม้ยืนต้นขนาดเล็กที่ตัดให้ปลายหักแต่ไม่ให้ขาดจากกัน โดยต้นไม้ที่ถูกทำสัญลักษณ์นี้จะทำไว้ห่างจากหลุมฝังศพอยู่หลายต้นในหลายบริเวณที่กระจายกันในรัศมีประมาณ 800 เมตรและยังทำไว้ในเส้นทางที่คิดว่าจะมีมลาบรีคนอื่นๆ เดินผ่านมาด้วย ทั้งนี้เพื่อบอกให้ทราบว่าจะอย่าเดินไปตามทางสายนี้เพราะนำไปยังบริเวณที่ฝังศพไว้ การเข้าไปใกล้ที่ฝังศพก็เป็นการเข้าไปรบกวนผู้ตายซึ่งจะนำมาสู่เคราะห์ร้ายต่างๆ การทอ้งป่าของชาวมลาบรีจึงต้องรู้จักสัญลักษณ์ที่คนอื่นๆ ทำไว้เพื่อบอกถึงอาณาบริเวณของที่ฝังศพ ถ้าหากป่าบริเวณใดมีหลุมฝังศพ ป่าบริเวณนั้นก็จะกลายเป็นพื้นที่ต้องห้ามเพราะชาวมลาบรีจะเลี้ยงไปเก็บของป่าล่าสัตว์และตั้งที่พักให้ห่างไกลจากป่าบริเวณดังกล่าวนี้ ในแง่แล้ว สัญลักษณ์อย่าง "ปานลัม" กับ "เป็ยปะนาว" ซึ่งเป็นเครื่องหมายของพื้นที่ฝังศพจึงเป็นความทรงจำทางสังคมร่วมกันของผู้คนในการจัดการพื้นที่ป่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การจัดตั้งขอบเขตพื้นที่และดินแดนที่แน่นอนชัดเจนในการกีดกันการเข้าถึงทรัพยากร แม้ว่าจะมีการเข้าถึงพื้นที่โดยหลักการของสิทธิการใช้เพื่อการยังชีพก็ตาม

ความหมายของพื้นที่ป่าของชาวมลาบรีนั้นเกี่ยวข้องกับอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ในฐานะผู้ครอบครองพื้นที่และทรัพยากร การที่ผู้คนในสังคมเก็บของป่า-ล่าสัตว์ดูเหมือนไม่พยายามยึดติดกับพื้นที่และไม่มีการจัดตั้งชุมชนขึ้นมาเป็นหลักแหล่งถาวรนั้น จึงไม่ใช่เพราะไม่มีแนวความคิดเรื่องระบอบทรัพย์สินที่นำไปสู่การกำหนดแนวทางเรื่องสิทธิในการจัดการทรัพยากร ดังจะเห็นแล้วว่า สังคมชาวมลาบรีมีความเข้าใจถึงความหมายของพื้นที่หรือก็คือ อำนาจเหนือพื้นที่ของผู้คนที่มีการจำกัดการจัดการไว้ที่สิทธิการใช้จึงทำให้สังคมชาวมลาบรีไม่สามารถใช้การครอบครองพื้นที่แบบถาวรได้ ในอีกด้านหนึ่ง จึงทำให้สังคมชาวมลาบรีไม่นำการจัดการในเชิงกีดกันมาใช้กับผู้คนในการเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากรเพื่อการยังชีพ ในแง่แล้วการนิยามความหมายของพื้นที่และทรัพยากรจึงมีนัยทั้งด้านการส่งเสริมและการจำกัดอำนาจของผู้คนในการจัดการทรัพยากรไปพร้อมกันด้วย

หากความหมายสะท้อนถึงอำนาจเหนือพื้นที่และทรัพยากรแล้ว ในบริบทปัจจุบันนี้เมื่อชาวมลาบรีในฐานะชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ปิดล้อมภายใต้การจัดการของกลุ่มอำนาจภายนอกนั้น การที่แต่ละกลุ่มอำนาจต่างมีการจัดการพื้นที่และทรัพยากรแตกต่างกันไปตามอำนาจเหนือพื้นที่นั้นจะสร้างผลกระทบต่อชาวมลาบรีในการจัดการพื้นที่และทรัพยากรอย่างไรบ้าง แล้วโลกทัศน์

เดิมที่มีผลต่อการจัดการพื้นที่ของชาวมลลปรีจะมีการปรับเปลี่ยนไปท่ามกลางการปะทะประสานกันของอำนาจเหนือพื้นที่ของกลุ่มอำนาจภายนอกอย่างไรบ้าง

## 7.2 พื้นที่และทรัพยากรภายใต้อำนาจการจัดการของกลุ่มอำนาจภายนอก

การปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตจากผู้ยังชีพด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์มาสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในไร่ของกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกและการปรับเปลี่ยนแบบแผนการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนที่มีการเคลื่อนย้ายสูงมาสู่การจัดตั้งชุมชนในอาณาเขตที่แน่นอนของชาวมลลปรีในปัจจุบันนี้นอกจากแสดงถึงการที่ชุมชนมลลปรีได้ถูกผนวกกลืนเข้าสู่การพัฒนาของรัฐอย่างมั่นคงมากขึ้นแล้ว ยังแสดงถึงสภาวะของอำนาจในการจัดการพื้นที่และทรัพยากรของสังคมชาวมลลปรีที่กำลังถูกทำให้กลายเป็นอัมพาตภายใต้บริบทการพัฒนาด้วย ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวนี้เอง นิยามความหมายต่อพื้นที่และทรัพยากรของชาวมลลปรีจึงมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย โดยผู้วิจัยได้พยายามแสดงให้เห็นใน 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

### 7.2.1 ป่าอนุรักษ์กับการจัดการพื้นที่ของรัฐ

เมื่อมองในแง่ของความหมายของพื้นที่และทรัพยากรแล้ว จึงเห็นได้ถึงความหมายที่รัฐมีต่อป่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบทบาทคุณค่าของป่าที่มีต่อรัฐในแต่ละยุคสมัยแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ก็มีผลต่อปฏิบัติการของอำนาจรัฐในการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไปด้วย

ก่อนช่วง ปี พ.ศ. 2439 ที่มีการตั้งกรมป่าไม้ขึ้นนั้น แต่เดิมป่าไม้นั้นถือว่าเป็นทรัพย์สินภายใต้อำนาจของเจ้าผู้ครองนคร (ชยันต์ วรรณะภูดี, 2534) อันแสดงถึงความชอบธรรมในการจัดการพื้นที่ป่าและทรัพยากรตามนิยามที่ว่า ป่าไม้เป็นพื้นที่ภายใต้อำนาจการจัดการของเจ้าผู้ครองนคร ดังจะเห็นได้ว่า ผู้คนในชนชั้นปกครองนี้มีการออกกฎเกณฑ์อันเป็นอำนาจที่ชอบธรรมของเจ้าผู้ครองนครครอบทับลงไปบนพื้นที่และทรัพยากรอันทำให้เกิดการควบคุมจำกัดปฏิบัติการของผู้คนต่อพื้นที่ป่า ดังความใน **ราชวงษปกรณ์ พงษาวดารเมืองน่าน** (สุทธิ จีงวัฒนาสมสุข, 2525) ที่พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าผู้ครองนครน่านให้แต่งตั้งไว้อันเป็นหลักฐานชิ้นหนึ่ง que แสดงถึงอำนาจการจัดการพื้นที่ป่าของเจ้าผู้ครองนครน่านในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ว่า เจ้าผู้ครองเมืองน่านในขณะนั้นคือ เจ้าสุมนเทวราช ได้นำช้างเผือกจากเมืองน่านมายังกรุงเทพมหานครเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยทำให้ได้รับความดีความชอบ เมื่อกลับถึงเมืองน่าน เจ้าสุมนเทวราชจึงได้สั่งให้จำกัดการใช้พื้นที่ป่าในแถบที่จับช้างเผือกมาได้ ความว่า

"ครั้นที่ท่านขึ้นมาถึงเมืองแล้ว ท่านก็มีอาชญาแก่ท้าว  
พระยาเสนาอำมาตย์หื้อแบ่งหอเทวดาไว้ที่ป่าแดดเมืองจิมที่ได้  
ข้างเผือกนั้น ให้อภัยแก่สัตว์ทั้งหลาย ว่าอย่าหื้อคนทั้งหลายได้ทำ  
ปาณาติบาตแก่สัตว์ทั้งหลายในแขวงป่าที่นั่นแล"

ด้วยการสร้างหอเทวาทให้ทำหน้าที่อารัก্ষพื้นที่ป่าหรือแขวงป่า จึงเห็นได้ว่า นอกจากป่าไม้  
จะถูกนิยามว่าเป็นสมบัติของเจ้าครองนครแล้ว พื้นที่ป่ายังถูกเขียนความหมายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์  
ที่มีสิ่งเหนือธรรมชาติคอยดูแลรักษาหรือก็คือ ครอบครองพื้นที่ป่าแห่งนั้นด้วย หรือกล่าวได้ว่า  
การสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่จึงเป็นวาทกรรมชุดหนึ่งที่ใช้ในการจัดการป่าในช่วงนั้นของรัฐ  
เพื่อนำไปสู่ความชอบธรรมของการใช้อำนาจหรือ "อาชญา" ของเจ้าที่ต้องการควบคุมพื้นที่และ  
ทรัพยากรเอาไว้ โดยทรัพยากรบางอย่างมีความสำคัญกับเมืองน่านในฐานะเมืองประเทศราชของ  
สยาม กล่าวคือ ทรัพยากรอย่างช้างเผือกมีความหมายที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อสยาม แม้ว่า  
เจ้าเมืองประเทศราชจะยังคงมีอำนาจในการปกครองตนเองก็ตาม ดังที่มีข้อกำหนดว่าทุกๆ 3 ปี  
หัวเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือต้องส่งเครื่องราชบรรณาการต้นไม้เงินต้นไม้ทองให้ทางกรุงเทพฯ  
ทั้งยังต้องส่งส่วยอันได้แก่ ของมีค่าในดินแดนหัวเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือมาถวาย  
พระมหากษัตริย์ทุกปี ได้แก่ ไม้สัก งาช้าง น้ำรักฯ (ชวลีย์ ณ กลาง, 2541)

แต่ภายหลัมนิยามของป่าในฐานะพื้นที่ได้อำนาจการจัดการของเจ้าผู้ครองนครก็มี  
การเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาของอำนาจรัฐจากส่วนกลางอย่างกรุงเทพฯ  
ที่เข้ามาจัดการกับอำนาจของเจ้าผู้ครองนครในเขตหัวเมืองเหนือในช่วงที่รัฐสยามต้องการปฏิรูป  
การปกครองตามหัวเมืองประเทศราชต่างๆ โดยเฉพาะเมื่อเกิดการคุกคามจากประเทศตะวันตกใน  
ช่วงลัทธิล่าอาณานิคมที่ต้องการเข้ามาหาผลประโยชน์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ ดังที่ปรากฏว่ามีกรณี  
พิพาทด้านผลประโยชน์ระหว่างเจ้าผู้ครองนครในหัวเมืองฝ่ายเหนือกับนายทุนที่เป็นคนใต้บังคับ  
ของประเทศตะวันตกในเรื่องการทำไม้ (สมศักดิ์ ลือราช, 2529)

จนถึงช่วง ปี พ.ศ. 2439 ที่มีการตั้งกรมป่าไม้นั้นนั้น ก็ถือได้ว่า ป่าตามนิยามความหมาย  
ว่าเป็นพื้นที่ได้อำนาจการจัดการของเจ้าผู้ครองนครก็ยุติลง ตามที่รัฐส่วนกลางได้ตั้งกรมป่าไม้นั้น  
มาเป็นหน่วยงานจัดการป่าแทน โดยกรมป่าไม้มิมีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ในการทำไม้จากเดิมที่  
เจ้าผู้ครองนครฝ่ายเหนือจะสามารถเรียกเก็บผลประโยชน์จากการทำไม้ได้เอง ในช่วงนั้นกรมป่าไม้นั้น  
ยังขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่หลักในการจัดการป่าเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับรัฐ

นั่นคือ กรมป่าไม้มีหน้าที่หารายได้ให้แก่รัฐจากการทำไม้ งานในขั้นแรกของกรมป่าไม้จึงเป็นงานด้านการบริหารจัดการสัมปทานไม้ (มิ่งสรรพ์ ขาวสอาดและอานันท์ กาญจนพันธุ์, 2538) หรือก็คือ ความหมายป่าในสายตาของรัฐจึงนิยามจากคุณค่าของเนื้อไม้ จึงกล่าวได้ว่าในช่วงนี้นอกจากอำนาจการจัดการป่าได้อยู่ภายใต้อำนาจการจัดการของพระมหากษัตริย์แล้ว การจัดการป่ายังสอดคล้องกับการที่ป่าถูกเขียนความหมายในเชิงคุณค่าจากเนื้อไม้ที่เป็นทรัพยากรที่สร้างรายได้ให้แก่รัฐ การจัดการป่าในที่นี่จึงหมายถึง การจัดการเนื้อไม้ที่กลายเป็นสินค้าในระบบทุนนิยมนั่นเอง

ภายหลังการปฏิวัติการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 การจัดการป่าในรูปแบบของการให้สัมปทานทำไม้กับชาวต่างชาติก็ค่อยๆ ถูกยกเลิกไป แต่การทำไม้เชิงพาณิชย์ก็ยังคงมีการดำเนินการต่อไปโดยมีชาวไทยเป็นหัวหอกในการทำไม้ต่อไป (เบลโล และคณะ, 2542) โดยการทำสัมปทานไม้ที่ทำให้เห็นถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจของเนื้อไม้ที่เพิ่มมากขึ้นในตลาดและการขยายตัวของความต้องการใช้ที่ดินในป่าเพื่อเพาะปลูกที่สูงขึ้น มีผลทำให้ทัศนคติของชาวบ้านต่อป่ามีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ชาวบ้านท้องถิ่นหลายแห่งในภาคเหนือเริ่มมีการตัดไม้ขายตามความเห็นว่ามีคนจากภายนอกเข้ามาทำสัมปทานป่าในท้องถิ่นของตน ในขณะที่บางแห่งชาวบ้านจากพื้นราบก็เข้ามาสู่เขตป่าเขาเพื่อหักล้างถางพงเพื่อการเพาะปลูกพืชเงินสดด้วย ตามการส่งเสริมของรัฐให้ผู้คนเข้าสู่เขตป่าเพิ่มมากขึ้นในบริบทการพัฒนา (มิ่งสรรพ์ ขาวสอาดและอานันท์ กาญจนพันธุ์, 2538) หรือความหมายของป่าในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่มีค่าในเชิงกายภาพอย่างคุณค่าทางเศรษฐกิจจึงเข้ามาแย้งซึ่งความหมายแบบเดิมที่ชาวบ้านเคยเข้าใจว่า ป่าเป็นพื้นที่อยู่ใต้อำนาจของเจ้าผู้ครองนครและเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ป่าจึงนอกจากจะถูกกรมป่าไม้เข้ามาจัดการในรูปแบบการทำสัมปทานแล้ว ยังมีชาวบ้านท้องถิ่นที่เข้ามาจัดการป่าด้วยการตัดไม้และขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วย

ในช่วงหลังมานี้เองที่ทำให้พื้นที่ป่าในประเทศไทยลดลงอย่างรวดเร็ว จากเดิมที่ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 53 ของเนื้อที่ประเทศหรือประมาณ 171 ล้านไร่ จนถึง ปี พ.ศ. 2532 พื้นที่ป่าก็ลดลงมาเหลือร้อยละ 27.95 หรือประมาณ 89 ล้านไร่ของเนื้อที่ประเทศ การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมากทำให้รัฐบาลต้องหันมาทบทวนนโยบายใหม่จนพบว่า การให้สัมปทานทำไม้ทำให้เป็นเงื่อนไขหลักที่ทำให้เกิดการแผ้วถางป่า ทำให้ในปี พ.ศ. 2522 รัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีต้องตัดสินใจประกาศปิดป่าสัมปทาน ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2522 โดยเห็นชอบให้ปิดป่าสัมปทานร้อยละ 50 แต่ภายหลังก็จำเป็นต้องเปิดให้ทำสัมปทานได้อีกครั้งเมื่อมีแรงผลักดันทาง

เศรษฐกิจและการเมืองจากพ่อค้าไม้และนักการเมือง ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2527 ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อถึง ปี พ.ศ. 2532 ก็มีการปิดป่าสัมปทานอีกครั้งโดยเป็นผลมาจากการเรียกร้องให้ปิดป่าสัมปทานเมื่อเกิดอุทกภัยครั้งร้ายแรงในภาคใต้ในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2531 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช นำแปลกว่า ก่อนการปิดป่าในครั้งนี้ พื้นที่ให้สัมปทานทำไม้ก็คือ 89 ล้านไร่ นั้นมีขนาดเท่ากับพื้นที่ป่าทั้งประเทศตามสถิติของกรมป่าไม้ที่รวบรวมจากภาพถ่ายดาวเทียมในปี พ.ศ. 2531 . (อรรถวรรณ คูหเจริญ นาวายุทธ, 2545)

อย่างไรก็ตาม การปิดป่าไม่ได้เป็นมาตรการจัดการป่าในแง่ของการสงวนรักษาที่เพิ่งมีการนำมาใช้เพียงอย่างเดียวในช่วงทศวรรษที่ 2531 ของรัฐเท่านั้น ก่อนหน้านั้น ในช่วง ปี พ.ศ. 2504 ก็มีการออกมาตรการจัดการสงวนรักษาป่าในรูปของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติและ ปี พ.ศ. 2507 ก็มีการออกพระราชบัญญัติป่าสงวน แต่ก็ยังคงสะท้อนถึงนิยามความหมายของป่าในสายตารัฐในแง่การจัดการป่าตามประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองอย่างลึกซึ้งซึ่งตรงที่เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการพยายามขยายอำนาจรัฐไปครอบคลุมพื้นที่และยึดเอาทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดมาเป็นของรัฐ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2545) หรือ มาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าจึงถูกใช้ในเชิงวาทกรรมเพื่อควบคุมครอบครองพื้นที่และทรัพยากรมากกว่าที่จะต้องอนุรักษ์ป่าอย่างแท้จริง (Anan, 1997) จึงไม่แปลก แม้ว่ารัฐจะมีอำนาจตามกฎหมายในการจัดการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่ก็ไม่สามารถควบคุมการทำลายป่าทั่วประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้ผืนป่าทั่วประเทศไทยลดลงอย่างรวดเร็ว

โดยสภาพป่าไม้ในแถบพื้นที่ดอยภูเค็งที่ชาวมลาบรีอาศัยอยู่ก็มีการจัดการในตนเองเดียวกัน กล่าวคือในปี พ.ศ. 2516 กรมป่าไม้ได้เข้าตั้งหน่วยจัดการต้นน้ำแม่ชะนิงขึ้นในพื้นที่แถบดอยภูเค็งและยังประกาศให้เขตพื้นที่ป่าแถบภูเค็งมีสถานภาพเป็นพื้นที่ป่าสงวนด้วย แต่ผืนป่าในแถบนี้ก็ยังคงลดลงด้วยการสัมปทานป่าไม้และถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชเงินสดเพื่อส่งมาขายยังตลาดรับซื้อในตัวเมืองน่าน ดังสะท้อนจากคำพูดของตาประคอง<sup>119</sup>ว่า

“หมูเจ้าหน้าที่เขาก็เข้ามาเฉยๆ ตอนที่เขา (มัง) เข้ามาถาง  
ป่านี้ เขา (เจ้าหน้าที่) ก็ไม่ว่าอะไร แต่ก่อนแถวหมู่นี้ยังเป็นป่าดง  
ใหญ่ล่ะ”

<sup>119</sup> สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546



แต่แม้จะไม่สามารถจัดการอนุรักษ์พื้นที่ป่าแถบภูเค็งได้มากนัก แต่ตามหลักกฎหมายแล้ว พื้นที่แห่งนี้ก็ถูกนิยามว่าเป็นป่าสงวนอันหมายถึง พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ได้อำนาจการจัดการของ กรมป่าไม้ นั้นทำให้การพัฒนาชาวมลาบรีของรัฐที่ผ่านมาก็อยู่ได้อำนาจการจัดการพื้นที่ชุดนี้ด้วย ดังที่เห็นว่า การดำเนินโครงการพัฒนาชาวมลาบรีในเขตป่าสงวนของกรมประชาสงเคราะห์และ การจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาแก่ชุมชนในแถบนี้ยังคงต้องขออนุญาตเข้าใช้พื้นที่ป่าจาก กรมป่าไม้ตามหลักสิทธิเชิงเดี่ยวที่รัฐนำมาใช้ในการจัดการพื้นที่ป่า แม้ว่ารัฐจะเห็นว่า ชาวมลาบรีเป็นชาวป่ามาตั้งแต่ต้นก็ตาม (จักรกฤษ เสรีนนท์ชัย, 2539)

นอกจากนโยบายที่ให้อำนาจในการจัดการเชิงเดียวกับกรมป่าไม้ทำให้ชุมชนท้องถิ่นถูก กีดกันในการจัดการป่าแล้ว ในระดับพื้นที่ก็มีเจ้าหน้าที่ออกตรวจตราเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่และ ทรัพยากรในป่าของชาวบ้าน บางครั้งก็เจอชาวบ้านเข้ามาหาของป่าด้วย เจ้าหน้าที่ก็มักจะยึดปืน และของป่าไปด้วยซึ่งก็รวมถึงชาวมลาบรีที่เจอกับเหตุการณ์ทำนองเดียวกันนี้<sup>120</sup> หรือกล่าวได้ว่า ชาวมลาบรีไม่มีอำนาจรับรองสิทธิเหนือพื้นที่ป่าแถบนี้ตามการนิยามอำนาจการจัดการเหนือพื้นที่ ป่าของรัฐ ป่าอนุรักษ์ในที่นี้จึงมีความหมายว่า การไม่มีความชอบธรรมบนพื้นที่ ดังที่ตาเล็ง<sup>121</sup> รับรู้ ความหมายในทำนองนี้โดยเปรียบเทียบกับกรณีที่ชาวมลาบรีไม่มีอำนาจเข้าไปใช้และครอบครอง ทรัพยากรในบริเวณโป่งที่มีสิ่งเหนือธรรมชาติครอบครองรักษาพื้นที่นั้นไว้

“ภาษาผมว่า ร้วด เจอร้วด ก็ก้มเออะ นี่เขาว่า ไม่ต้องทำ  
มันผิดของเขา แบบเดียวที่เฮไปทำ สมาเตอะ แบบเดียวกับเฮไปย  
ทำไร่ ตัดไม้ อะไอย่างนี้ หมูป่าไม้เขาก็ไม่พอใจ เขาจะรักษานะ  
อย่างเดียวกันนะ เขาจะฆ่าเฮตายเนะ อย่างเดียวกันนะ”

เมื่อมองผ่านการเปลี่ยนแปลงความหมายที่ชาวมลาบรีมีต่อป่านั้น ก็จะทำให้เห็นว่าการเข้ามา ของอำนาจรัฐในการควบคุมจัดการพื้นที่ป่าได้ทำให้ ป่ามีความหมายที่ซับซ้อนและสับสนมากขึ้น ไม่เพียงแต่ทำให้ชาวมลาบรีจำต้องมีการเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่พื้นที่ป่าในลักษณะที่เหมือนคนที่ ต้องแอบเข้าไปและระมัดระวังไม่ให้เจ้าหน้าที่มาพบเท่านั้น ยังเกิดการเข้ามาช่วงชิงพื้นที่ภายใน โลกทัศน์ที่นิยามอำนาจเหนือพื้นที่ป่าด้วย จากป่าหรือ “บรี” ที่ชาวมลาบรีมีการรับรู้ความหมายใน

<sup>120</sup> สัมภาษณ์ นายทอง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2546

<sup>121</sup> สัมภาษณ์ นายเล็ง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

ลักษณะของพื้นที่ซึ่งมี "ซินเร" เป็นผู้ครอบครองและชาวมลาบรีจึงเป็นเพียงผู้ขอใช้ทรัพยากรตามสิทธิการใช้นั้น ก็ได้ปรับมาสู่ความหมายที่ป่าได้กลายเป็นพื้นที่ของรัฐในรูปแบบ "ป่าอนุรักษ์" อันเป็นพื้นที่ซึ่งถูกนิยามในเชิงปิดกั้นมากกว่าที่จะเปิดให้ชาวมลาบรีเข้าไปใช้ อันแสดงถึง การจัดการทรัพยากรของรัฐไม่ใส่ใจกับอำนาจการจัดการที่ชุมชนท้องถิ่นใช้ในการจัดการทรัพยากรมาอย่างยาวนาน ผลก็คือ ทรัพยากรป่าไม้ตกเป็นทรัพยากรที่มีใครยาก็สาวได้สาวเอา หรืออีกนัยหนึ่ง ป่าจึงกลายเป็นพื้นที่ซึ่งคนมีอำนาจมากสามารถช่วงชิงการเข้าถึงทรัพยากรได้มากกว่าคนอื่น ๆ ดังที่จะได้เห็นต่อไป

### 7.2.2 "ระหมาบ" กับการจัดการพื้นที่ของชาวม้ง

ชาวม้งเข้ามาครอบครองพื้นที่ดอยสูงในเมืองน่านได้อย่างไร ประสิทธิ์ พงศ์อุดม (2539) อธิบายว่า ในเขตพื้นที่สูงนั้นชาวม้งสามารถเข้าครอบครองพื้นที่ได้เนื่องจากม้งมี "ปิ่นไฟ" คือ ปิ่นที่ใช้ประจุดินระเบิดและลูกตะกั่ว คอยยิงผู้ขัดขวาง ทำให้มีอำนาจในการหักล้างถางป่าเป็น ที่ทำกินได้ก่อน แม้ปิ่นจะเป็นอาวุธของชาวม้งก็ตาม แต่การที่ชาวม้งสามารถเข้ามาจับจองพื้นที่สูง นั้นก็มีการอธิบายที่ต่างออกไป โดยนายเลานา<sup>122</sup> ชาวม้งบ้านห้วยหยวกอธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่า เมืองน่านมีจำนวนพื้นที่ราบอยู่น้อยและมีคนเมืองพื้นราบครอบครองอยู่แล้ว แต่ในบริเวณพื้นที่ ส่วนใหญ่อันเป็นภูเขาสูงอย่างเช่นดอยภูเค็งยังคงมีคนเข้ามาตั้งรกรากอยู่น้อยทำให้ชาวม้งยังคง สามารถจับจองหาพื้นที่ทำกินได้ ในขณะที่ชาวม้งมาตั้งชุมชนในแถบดอยภูเค็งนั้น มักมี กลุ่มคนพื้นราบปลอมเป็นกลุ่มโจรขึ้นมาปล้นสดมภ์ทรัพย์สินและปศุสัตว์ของชาวม้งไป แต่เพราะ ประมาทว่าชาวม้งไม่มีอาวุธปืนใช้ป้องกันตัว กลุ่มโจรจึงถูกชาวม้งตอบโต้ด้วยการตามไล่ยิงจนเสียชีวิตหลายราย

นอกจากการจัดการพื้นที่ป่าในรูปของพื้นที่ตั้งชุมชนตามที่ชาวม้งเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่ยัง ไม่มีใครครอบครองแล้ว สำหรับการจัดการพื้นที่เพาะปลูกนั้น ชาวม้งก็รับรู้ถึงความชอบธรรมในการควบคุมจัดการด้วยเช่นกัน กล่าวคือ พื้นที่ของบ้านห้วยหยวกในปัจจุบันนั้น เดิมเป็นพื้นที่ของการสัมปทานป่าของนายทุนในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2518 โดยในช่วงที่มีการทำสัมปทานไม้นี้ ชุมชนชาวม้งบนดอยภูเค็งได้เรียกพื้นที่แห่งนี้ตามชื่อนายทุนที่เข้ามาทำไม้ว่า "ดอยโกเกี้ย" โดยนายทุนรายนี้ได้ทำถนนเพื่อชักลากไม้ออกจากป่า ทั้งยังสร้างปางช้างเพื่อชักลากไม้ในบริเวณที่ รถเข้าไม่ถึงและสร้างจุดที่พักไม้และภายหลังเสร็จสิ้นการทำไม้แล้ว พื้นที่แถบนี้ยังถูกนายทุนรายนี้

<sup>122</sup> สัมภาษณ์ นายเลานา แซ่เล่า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

นำมาใช้ปลูกข้าวโพดด้วย ซึ่งต่อมา “ดอยโกเกี้ย” ก็ได้กลายมาเป็นที่ตั้งหมู่บ้านห้วยหยวกในปัจจุบันนี้ หลังจากชาวมังจากดอยภูเค็งตัดสินใจอพยพลงมาตั้งหมู่บ้านในพื้นที่แห่งนี้ประมาณ ปี พ.ศ. 2518<sup>123</sup>

การเรียกพื้นที่ป่าในแถบที่มีการทำไม้และไร่ข้าวโพดของนายทุนว่า “ดอยโกเกี้ย” จึงแสดงนัยว่า ชาวบ้านเข้าใจความหมายของอำนาจการจัดการบนพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นของนายทุน ตามที่รัฐได้ให้อำนาจแก่เอกชนเข้าทำสัมปทานป่าไม้ในบริเวณนี้ ภายหลังจากนายทุนทำไม้จากไปเพราะไม่มีไม้ใหญ่ให้ตัดแล้ว ชาวมังยังได้ยอมเสียเงินเพื่อขอซื้อที่ดินต่อนายทุนเพื่อนำมาปลูกข้าวโพดด้วย จึงทำให้ชาวมังเข้าใจว่า พวกเขาสิทธิในการจัดการพื้นที่หรือก็คือ การเป็นเจ้าของพื้นที่เพาะปลูกในแถบนี้แทนนายทุน แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ ความเข้าใจดังกล่าวยังถูกตอกย้ำโดยทางการได้เข้ามาเก็บเงินจากการใช้พื้นที่ในรูปของภาษีดอกหญ้าจากชาวมังด้วย โดยคิดในอัตราไร่ละ 5 บาทต่อปีสำหรับพืชล้มลุกอย่างข้าวไร่และข้าวโพด และ 30 บาทต่อปีสำหรับไม้ยืนต้นอย่างลิ้นจี่ ก็ยิ่งทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่า ตนมีความชอบธรรมในการจัดการพื้นที่โดยการยอมรับของทางการที่เพิ่งมีการยกเลิกการเก็บภาษีดอกหญ้าในปี พ.ศ. 2545 ที่ผ่านมานี้เพราะไม่ต้องการให้ชาวบ้านอ้างสิทธิบนพื้นที่<sup>124</sup> ความสัมพันธ์ที่รัฐเข้ามาจัดการพื้นที่ป่าในลักษณะนี้จึงเขียนความหมายลงบนพื้นที่แถบนี้ในฐานะที่เป็นพื้นที่เพาะปลูกที่อยู่ภายใต้อำนาจครอบครองหรือการจัดการของชาวมัง

นอกจากนั้น เมื่อทางการได้จัดตั้งอุทยานแห่งชาตินันทบุรีในช่วง ปี พ.ศ. 2539 นั้น เพื่อต้องการควบคุมการใช้พื้นที่ของชาวบ้านในเขตป่า ในช่วงปี พ.ศ. 2546 ได้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามายังพื้นที่บ้านห้วยหยวกเพื่อสำรวจพื้นที่เพาะปลูกของชาวมังในแถบนี้ ทั้งนี้เพื่อจัดทำข้อมูลที่จะนำไปสร้างแผนที่เพื่อทำการกันพื้นที่เพาะปลูกออกจากพื้นที่ป่าให้ชัดเจน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การควบคุมจัดการไม่ให้ชาวบ้านขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้นด้วย

การพยายามควบคุมไม่ให้ชาวมังเปิดป่าเพิ่มมากขึ้นของหน่วยงานอนุรักษ์ส่งผลต่อการจัดการที่ดินทำกินของชาวมังบ้านห้วยหยวกด้วย กล่าวคือ ทำให้รอบการพักพื้นที่ไร่ในหุดสั้นลงจนทำให้สภาพดินไม่สมบูรณ์เต็มที่และชาวมังยังต้องประสบกับปัญหาจากวัชพืชในแปลงเพาะปลูกโดยเฉพาะหญ้าคาทำให้ชาวมังต้องหันมาจัดการกับปัญหาดังกล่าวด้วยการใช้สารเคมีปราบวัชพืชและการใส่ปุ๋ยเคมีเพื่อบำรุงดินด้วย แน่แน่นอนว่า ชาวมลาบริก็ได้รับรู้แนวทางการจัดการกับปัญหาดังกล่าวจากการเป็นแรงงานให้กับชาวมังด้วย

<sup>123</sup> สัมภาษณ์ นายลลชอ แซ่เล้า ชาวมังบ้านห้วยหยวก วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2547

<sup>124</sup> สัมภาษณ์ นายเลานา แซ่เล้า ชาวมังบ้านห้วยหยวก วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2546

แต่เดิมนั้น ชาวม้งเคยจัดการปัญหาเหล่านี้โดยใช้วิธีพักที่ดินทิ้งไว้หลังการเก็บเกี่ยวเพื่อ  
ให้กลับเป็นป่าเหล่าที่ใช้ระยะเวลา 4-7 ปี การที่ทิ้งไว้นานก็เพื่อให้ดินมีการปรับสภาพและเป็น  
การควบคุมวัชพืชในพื้นที่ด้วย กล่าวคือ หลังการเพาะปลูกในที่แปลงเดิมอยู่ประมาณ 3 ปี  
คุณภาพของดินก็จะลดลงในขณะเดียวกันก็จะเกิดมีหญ้าคาเจริญเติบโตขึ้นมามากเพราะการเปิด  
พื้นที่โล่งทำให้กลายเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้หญ้าคาได้รับแสงแดดเต็มที่ แต่เมื่อทิ้งพื้นที่ไว้รอจนมี  
ไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมมากพอ หญ้าคาที่เคยปกคลุมผืนดินอยู่ก็จะลดลงเพราะถูกไม้ใหญ่บดบัง  
แสงอาทิตย์ เมื่อชาวม้งสังเกตเห็นว่า พื้นที่ได้ร่มไม้ใหญ่กลายสภาพเป็นพื้นที่โล่งมากขึ้น ก็จะถือว่า  
ผืนดินได้กลับคืนสภาพที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกแล้ว โดยขั้นตอนนี้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา  
อย่างน้อย 4 ปีก่อนที่ชาวม้งก็จะหมุนเวียนกลับมาใช้พื้นที่แปลงเดิมนี้อีกครั้ง

แต่การทิ้งผืนดินไว้นานจนทำให้เกิดต้นไม้ขนาดใหญ่ พื้นที่ดังกล่าวนี้ในสายตาของ  
เจ้าหน้าที่รัฐนั้นก็ถือว่าเป็นสภาพป่าแล้ว เจ้าหน้าที่จึงไม่ต้องการให้ชาวบ้านแผ้วถางอีก  
ในระยะหลังมานี้ ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาเพื่อต้องการป้องกันการสูญเสียที่ดินทำกิน  
ชาวม้งในแถบนี้จึงเริ่มลดรอบการพักที่ดินเหลือเพียง 3-4 ปีเท่านั้น เพราะไม่กล้าทิ้งพื้นที่ให้พักตัว  
นานจนมีต้นไม้ใหญ่เกิดขึ้น<sup>125</sup>

ดังนั้น เมื่อรัฐหันมาใช้การอนุรักษ์ทั้งประกาศเป็นกฎหมายและปฏิบัติการเหนือพื้นที่จริง  
เพื่อขยายอำนาจในการควบคุมพื้นที่ในแถบนี้ ชาวม้งก็พยายามรักษาอำนาจเหนือพื้นที่โดยผ่าน  
ปฏิบัติการในการรักษาพื้นที่ทำกินให้คงอยู่ในสภาพของป่าเหล่าที่ยังไม่โตเต็มที่และสภาพ  
แปลงเพาะปลูกพืช อีกนัยหนึ่งก็คือ การรักษาพื้นที่ของชาวม้งจึงเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่  
กายภาพอย่างทรัพยากรที่ดินไปพร้อมๆ กับการช่วงชิงเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษานิยาม  
ของพื้นที่ให้อยู่ในลักษณะที่ถือว่าเป็นป่าเหล่าและพื้นที่เพาะปลูก การที่ชาวม้งพยายามถากถาง  
พื้นที่ต่อไปก็ทำให้ปฏิบัติการปรับเปลี่ยนพื้นที่กายภาพดังกล่าวไปผลิตซ้ำความหมายของทรัพย์สิน  
ว่ายังเป็นของชาวม้งได้ต่อไป ในแง่นี้แล้ว อำนาจของชาวม้งบนพื้นที่ซึ่งมาจากการช่วงชิงสิทธิใน  
ระดับปฏิบัติการของอำนาจเหนือพื้นที่มากกว่าการเรียกร้องความชอบธรรมในเชิงกฎหมายและ  
นโยบาย

ผลจากการที่ชาวม้งรักษาพื้นที่ทำกินจากการครอบครองควบคุมจากรัฐเอาไว้ได้ ทำให้  
ชาว มลาบรีในฐานะแรงงานในไร่ชาวม้งเห็นว่า พื้นที่ป่าเหล่าเป็นของชาวม้งโดยที่หน่วยงานป่าไม้  
ไม่ได้เข้ามาห้ามปรามการถางป่าเหล่าแต่อย่างใด ดังที่ตาโห่ง<sup>126</sup>เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า วันหนึ่งที่เขา

<sup>125</sup> สัมภาษณ์ นายฤทธิชัย แซ่เล่า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

<sup>126</sup> สัมภาษณ์ นายธง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

รับจ้างชาวม้งถางป่าเหล่า ขณะที่เขากำลังทำงานอยู่นั้น มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาตรวจพื้นที่ แล้วบอกกับเขาว่า พื้นที่แถบนี้เป็นป่าอนุรักษ์ การถางป่าอนุรักษ์จะมีความผิดในข้อหาทำลายป่าตาโห่งจึงตอบกับเจ้าหน้าที่ว่า พื้นที่แห่งนี้ไม่ใช่ป่าอนุรักษ์ แต่เป็นป่าเหล่าของชาวม้งรายหนึ่ง หากจะจับก็ต้องไปจับม้งเจ้าของที่ดิน ตัวเขาที่เป็นเพียงแรงงานมาทำงานให้ชาวม้งเจ้าของที่ดินเท่านั้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงเดินจากไปและไม่ได้จับกุมตาโห่งแต่อย่างใด

ดังนั้น การที่ชาวม้งสามารถสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจเหนือพื้นที่ในหุบเขาไว้ได้ ทำให้ชาวม้งสามารถควบคุมการเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากรของชาวมลาบรีได้ด้วย ดังที่ตาเล็ง<sup>127</sup> กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวนี้ว่า

“มาอยู่ห้วยหยวกนี้ ไม่รู้มันเป็นอย่างนี้ พื้นดินเดียวก็เอาไม่ได้ นะ ผักกูดออกมาในห้วย ไร่เขาอยู่ติดข้างห้วยนะ ผักกูดหมูเฮาจะ เต็ดกินสักหน่อย สักกำมือเดียวเท่านั้น เขา(ม้ง)ก็ว่าอีก มันเกินไป”

ชาวมลาบรีเรียกไร่ของชาวม้งว่า “ระหมาบแก้วหระ” โดยคำว่า “ระหมาบ” ในภาษามลาบรีหมายถึง “ไร่” และ “แก้วหระ” หมายถึง “คนบ้าน” ที่หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกที่ตรงข้ามกับคำว่า “มลา” ที่หมายถึง กลุ่มชาวมลาบรี คำว่า “ระหมาบแก้วหระ” จึงเป็นคำที่แสดงนิยามความสัมพันธ์เชิงทรัพยากรที่ปรากฏบนพื้นที่ด้วย โดยคำเรียกนี้แสดงถึงการจำแนกพื้นที่ “ระหมาบ” ออกจาก “บรี” หรือป่า และยังเป็นกรนำเอาคำที่แสดงถึง คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์อย่าง “แก้วหระ” มาใช้ร่วมกับนิยามพื้นที่ซึ่งทำให้มีความหมายว่า พื้นที่นี้ตกเป็นของคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การจำแนกแยกแยะพื้นที่ดังกล่าวนี้แท้จริงแล้วเป็นการยอมรับในอำนาจเหนือพื้นที่ของชาวม้งนั่นเอง จากที่ “บรี” หรือป่าสะท้อนถึงแนวคิดเรื่องสิทธิการใช้ของสังคมมลาบรีที่ให้ผู้คนเข้าถึงทรัพยากรเพื่อยังชีพมากกว่าการกีดกัน แต่เมื่อ “บรี” กลายเป็น “ระหมาบแก้วหระ” จึงบอกถึงความสัมพันธ์เชิงทรัพยากรระหว่างสองกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะที่ชาวมลาบรีได้จำนนต่ออำนาจเหนือพื้นที่ของชาวม้ง ดังที่เห็นได้ว่า ชาวม้งสามารถอ้างการปิดกั้นการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ภายในพื้นที่ “ระหมาบ” ของตนได้ แม้ที่ดินในแถบนี้จะไม่มีการออกเอกสารสิทธิ์เพราะถูกรัฐนิยามว่าเป็นป่าสงวนแล้วก็ตาม ดังนั้นเมื่อมีการนำทรัพยากรในพื้นที่ไร่เหล่าของชาวม้งออกมา จึงเป็นความชอบธรรมที่ชาวม้งจะเห็นว่า ชาวมลาบรีสมควรให้

<sup>127</sup> สัมภาษณ์ นายเล็ง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

ค่าตอบแทนในการเข้ามาใช้ทรัพยากรโดยขอแลกเปลี่ยนเป็นเงินหรือแรงงานจากชาวมลาบรีด้วย  
ดั่งที่มลาบรีอย่างตาเล็ง<sup>128</sup> กล่าวว่า

"ผมนี้ไม่มีกิน ที่ไหนไม่ว่าหน้าร้อนหน้าแล้ง ผมอยากกิน  
เห็นหน่อไม้ ออกนิดเดียว ผมจะขุดมาแกงกิน ที่นี้เขาก็ว่า ตั้วเก็บได้  
ตั้วไปช่วยผมเนื้อ ตั้วไม่ช่วยไม่ได้ นี่มีจริง"

แต่ "ระหมาบแก้วหระ" ยังมีความหมายที่ลึกซึ้งมากไปกว่าการยอมรับในความหมายของ  
พื้นที่ด้วย นั่นคือ การที่ "ระหมาบแก้วหระ" ได้กลายเป็นนิยามความหมายที่เข้ามาช่วงชิงอำนาจของ  
"ซินเร" หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ครอบครองพื้นที่ป่าด้วย การที่ชาวมลาบรีมาตั้งบ้านรวมกันอยู่ใน  
พื้นที่ "ชุมชนตองเหลืองบ้านห้วยหยวก" จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ของ  
"ซินเร" ในโลกทัศน์ของชาวมลาบรีด้วยเช่นกัน ดังที่ตาศรี<sup>129</sup> อธิบายถึงการตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกัน  
ของชาวมลาบรีในพื้นที่ห้วยหยวกแห่งนี้ว่า

"คือเขามันไม่ได้อยู่ป่าแล้ว เขามาอยู่แบบนี้แล้ว อยู่นี้มัน  
เป็นระหมาบ เป็นป่าร้างเสียแล้ว เป็นป่าไม้ข้าวหลาม" (ผู้วิจัยจึง  
ถามตาศรีถึงการที่พื้นที่นี้ยังถือเป็นของเจ้าป่าเจ้าเขาอยู่หรือไม่)  
"ไอ้มันเป็นของมั่งไปหมดแล้ว แบบว่าเหมือนเสามาเช่าอยู่นะ"

เมื่อไม่อาจสร้างความชอบธรรมให้กับปฏิบัติการบนพื้นที่ได้ อำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ  
อย่าง "ซินเร" หรือ "ว้อก" จึงแทบจะกลายเป็นอัมพาตบนพื้นที่ปิดล้อมนี้ ดังที่เห็นได้จากเหตุการณ์  
ที่เกิดกับความตายของตารัตน์ ชาวมลาบรีที่เสียชีวิตที่โรงพยาบาลน่านด้วยอาการติดเชื้อใน  
กระแสเลือดในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2546 หลังพิธีศพ ร่างของเขาถูกนำไปฝังไว้ในพื้นที่ป่า  
แห่งหนึ่ง โดยในบริเวณนั้นไม่มีแต่เพียงร่างของตารัตน์เท่านั้น ยังมีร่างของมลาบรีคนอื่นๆ ด้วย  
จากเดิมที่ชาวมลาบรีไม่มีการกำหนดอาณาบริเวณที่แน่นอนในการฝังศพ การเลือกพื้นที่ฝังศพของ  
ชาวมลาบรีในพื้นที่แห่งนี้กลับมีการเลือกพื้นที่อย่างเฉพาะเจาะจง โดยตั้งอยู่ในแถบภูเขาด้าน  
ตะวันตกของบ้านห้วยหยวก โดยมีเหตุผลของการที่ต้องนำมาฝังไว้ไกลถึงป่าบริเวณนี้ก็เพราะที่ดิน

<sup>128</sup> สัมภาษณ์ นายเล้ง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

<sup>129</sup> สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ในหุบเขานั้นมีการจับจองโดยชาวม้งหมดแล้ว การนำศพชาวมลาบรีไปฝังในป่าเหล่าหรือพื้นที่เพาะปลูกนั้นไม่เป็นที่ยอมรับของชาวม้งเพราะนอกจากทำให้สูญเสียที่ดินทำกินแล้ว ยังส่งผลร้ายต่อโชควาสนาและความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินของชาวม้งในฐานะที่นำร่างผู้ตายที่ไม่ใช่คนในตระกูลมาฝังไว้ในพื้นที่ของตระกูลด้วย

ดังนั้น ศพของชาวมลาบรีจึงถูกนำมาฝังไว้ในป่าสงวนที่ต้องข้ามสันเขาสูงใหญ่เข้ามายังเขตอำเภอบ้านหลวง โดยที่ต้องหาสถานที่ลับตาด้วย ทั้งนี้เพราะต้องหลบจากสายตาของชาวบ้านที่ราบที่ใช้สันเขานี้สร้างเส้นแบ่งอาณาเขตไม่ให้ชาวม้งรุกข้ามมาใช้พื้นที่ป่าที่ชาวบ้านต้องการสงวนไว้ จึงดูเหมือนว่า แม้แต่สิ่งที่มีอำนาจในโลกทัศน์ของชาวมลาบรีอย่างสิ่งเหนือธรรมชาติอย่าง "ซินเร" หรือ "ว้อก" ก็ถูกจำกัดอำนาจเหนือพื้นที่ในพื้นที่ปิดล้อมนี้ด้วย แม้ว่าป่าบริเวณที่ฝังศพชาวมลาบรีอยู่นั้นจะเป็นบริเวณที่ชาวมลาบรีไม่เข้ามาเก็บของป่าล่าสัตว์ตามการจัดการพื้นที่ในเชิงปิดกั้นการเข้าถึงตามแบบแผนความเชื่อเดิมของมลาบรีอยู่ก็ตาม<sup>130</sup>

แต่นอกจากความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติจะถูกทำให้สิ้นคลอนตามการแสดงอำนาจเหนือพื้นที่ของกลุ่มอำนาจภายนอกแล้ว โลกทัศน์ของสังคมชาวมลาบรียังเผชิญกับการท้าทายจากจินตนาการต่อพื้นที่ชุดใหม่จากการเข้ามาของคริสต์ศาสนา ดังที่จะได้เห็นต่อไป

### 7.2.3 "ตามผู้สร้าง" กับจินตนาการใหม่ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

"ผีไม่มีอยู่จริงหรือที่เฮ็ด" พิม เด็กสาวชาวมลาบรียิ้มแล้วตอบผู้วิจัยในวันหนึ่งเมื่อผู้วิจัยถามเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวมลาบรี ไม่น่าแปลกที่เธอจะตอบว่าผีไม่มีอยู่จริงในโลก ในเมื่อเธอเลือกจะเชื่อในการมีอยู่จริงพระเจ้าเป็นเจ้าแทน พิมเป็นเด็กชาวมลาบรีที่มาจากจังหวัดแพร่โดยเติบโตมากับเด็กมลาบรีคนอื่นๆ ในพื้นที่โครงการพัฒนาของมิชชันนารีอย่างนายบุญยืน สุขเสน่ห์ ที่บ้านห้วยฮ่อม ปีนี้เธอเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว บุญยืนจึงส่งเธอมาทำงานสอนหนังสือให้กับพี่น้องชาวมลาบรีที่บ้านห้วยหยวกแห่งนี้ โดยพิมจะสอนให้รู้จักการใช้อักษรไทยมาเขียนเป็นคำตามเสียงของภาษามลาบรี แต่นอกจากพิมที่มาสอนหนังสือแล้ว พี่น้องชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกยังเรียนหนังสือกับศาสนาจารย์ในคริสต์จักรห้วยหยวกด้วย

ในทุกวันอาทิตย์จะมีชาวมลาบรีบางครอบครัวพากันเข้าโบสถ์ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านชาวม้ง โดยมีศาสนาจารย์จากจังหวัดเชียงรายอย่างนายสุรพล แก้วตา คอยน่านมัสการพระเจ้าผู้เป็นเจ้า หลัง

<sup>130</sup> สัมภาษณ์ นางนิต ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

จากนั้นในยามสวาย ก็จะมีศาสนาจารย์ชาวเยอรมันคือ นายคำ มาสอนประวัติศาสตร์ของโลกโดย  
ใช้พระคัมภีร์ไบเบิลในภาคภาษามลาบรีที่เขามีความชำนาญ

ชาวมลาบรีเรียกพระผู้เป็นเจ้าว่า "ตาผู้สร้าง" ทั้งนี้มาจากการเรียนพระคัมภีร์ว่า โลกนี้เกิด  
จากอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า โดยคำอธิบายโลกทัศน์ชุดใหม่นี้ก็เริ่มเข้าสู่สังคมชาวมลาบรีจาก  
การมาร่วมกิจกรรมที่โบสถ์แห่งนี้ แม้จะยังไม่เห็นผลนักในกลุ่มคนรุ่นเก่าอย่างลุงปาหรือยายปางที่  
มาโบสถ์เพื่อมาทานข้าวที่ทางโบสถ์จัดเลี้ยงให้กับชาวบ้านที่เข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ แต่ "ตาผู้สร้าง"  
ก็เป็นชุดความหมายอีกชุดหนึ่งที่ถูกนำไปชงชิงตำแหน่งแห่งที่ของ "ซินเร" หรือผีให้อยู่ในลักษณะ  
ของคู่ตรงข้ามกับอำนาจของ "ตาผู้สร้าง" นั่นคือ ดี-เลว และ มีอำนาจ-ไร้อำนาจ ดังที่เช้าวันหนึ่งที่  
ผู้วิจัยได้พบว่าศาสนาจารย์คือ นายสุรพล แก้วตา กำลังกล่าวถึงอำนาจของพระผู้เป็นเจ้านั้น  
ยิ่งใหญ่ที่ผีใดในโลกก็ไม่อาจต้านทานได้ เรื่องนี้กลายเป็นสิ่งที่ตาลองไม่สู้พอใจนัก ดังที่เขาโกรธ  
ตาครีอยู่พักหนึ่งที่มาชักชวนพี่น้องมลาบรีในชุมชน "ไปหลับตา" ที่โบสถ์ถึงขั้นว่าจะพาครอบครัว  
ย้ายออกไปจากชุมชนแห่งนี้ โดยตาลอง<sup>131</sup> บอกกับผู้วิจัยว่า "อันพ่อแม่เฮา เราไม่ได้ถือกันมาแบบนี้  
เขารู้แล้วเขาจะไม่พอใจนะ"

การนำ "ตาผู้สร้าง" เข้ามายังผลให้เกิดการพยายามแยกพื้นที่ของคนตายออกจากพื้นที่  
คนเป็นด้วย นั่นคือ การเดินทางหลังความตายของวิญญาณผู้ตายนั่น ดังที่ในการฝังศพตารัตน์นั้น  
มีศาสนาจารย์ชาวมังจากคริสต์จักรบ้านปางเป็ยเข้ามาร่วมทำพิธีด้วย โดยเขาได้สวดอ้อนวอนพระ  
ผู้เป็นเจ้าให้รับดวงวิญญาณของตารัตน์ไว้ในอ้อมกอดบนสวรรค์ ในขณะที่ยาสในย้ายมาสร้างบ้าน  
หลังใหม่ในที่ใหม่แม้จะไม่ได้ออกไปจากพื้นที่ในชุมชนก็ตาม ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากการย้ายบ้านให้ห่าง  
จากบ้านที่ผู้ตายอยู่ของทั้งตาครี ตาประคองและตาคักดีเมื่อตามวงที่เป็นพ่อของตาครีเสียชีวิตลง  
ในชุมชนเมื่อ ปี พ.ศ. 2542

อย่างไรก็ตาม การถือคริสต์ของชาวมลาบรีก็อาจมีความหมายไม่เพียงแต่เป็นการขึ้น  
สวรรค์ของวิญญาณผู้ตายเท่านั้น โดยลึกๆ ข้างในนั้นก็มีเหตุผลที่แฝงเร้นอันเกี่ยวข้องกับ  
การพยายามนิยามตำแหน่งแห่งที่ของชาวมลาบรีท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังที่แม้ตาครี<sup>132</sup> จะ  
บอกกับผู้วิจัยว่า เมื่อชาวมลาบรีตายแล้ว หากทำดี วิญญาณจะได้ขึ้นสวรรค์ หากทำชั่ว วิญญาณ  
ก็จะตกนรก "ผมว่า ดีเหมือนกันนะเอ็ด ถ้าเราได้อธิษฐานนี้ อาจารย์เขาบอกสอนให้เราทำสิ่งที่ดี"  
แต่ตาครีที่สามารถตอบคำถามในเรื่องอื่นๆ กลับไม่ค่อยชอบพูดเรื่องเกี่ยวกับการนับถือผีของ  
ชาวมลาบรีมากนัก โดยเป็นเวลากว่าหลายเดือนกว่าชายคนนี้จะยอมบิปรากเล่าเรื่องความเชื่อ

<sup>131</sup> สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2546

<sup>132</sup> สัมภาษณ์ ตาครี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2546



ดังกล่าวนี้ให้กับผู้วิจัยฟัง โดยในระยะแรกไม่เพียงแต่เขาไม่ยอมเล่าเท่านั้น เขายังพยายามห้ามคนอื่น ๆ เล่าเรื่องนี้ให้กับผู้วิจัยด้วย ทำให้ชายมลาบรีอย่างตาครีจึงดูเหมือนอยากปกป้องเรื่องราวการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวมลาบรีจากผู้วิจัยที่เป็นคนภายนอก

เข้าวันหนึ่ง เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านได้พาผู้วิจัยมาส่งในชุมชนชาวมลาบรีแห่งนี้ ในช่วงการลงภาคสนามเดือนแรก เขาแนะนำผู้วิจัยรู้จักกับตาครี โดยเขาพูดไปหัวเราะไปเกี่ยวกับเรื่องที่ว่าชาวมลาบรีในอดีตไม่ยอมเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์และย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ เพราะกลัวผีส่งเสียมาทำร้าย ตาครีก็ไม่ว่าอะไรได้แต่นิ่งไป แต่หลังจากวันนั้นแล้ว เมื่อผู้วิจัยพยายามถามข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อในการนับถือ "ผี" แม้จะเลี้ยงมาใช้คำอื่นๆ อย่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทวดา ตาครีคนนี้ก็มักจะบ่ายเบี่ยงหรือบอกปิดว่าไม่มีหรือไม่รู้เรื่องมากนัก ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกว่าคุณเชื่อเรื่องนี่คงเป็นพื้นที่หลังจากที่ตาครีไม่ต้องการให้คนภายนอกเข้ามารับรู้ ดังที่คำว่า "ผี" นั้นคาบเกี่ยวกับนัยอื่นอีก นั่นคือ เป็นคำที่นำมาเรียกชาวมลาบรีของสังคมคนภายนอกมาอย่างยาวนานและความเชื่อนี้เองยังถูกนำมาตีความว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวมลาบรีกลายเป็นคนที่ดูมั่งงาย ไร้สาระ อันแสดงถึงด้านของความล้มเหลวด้วยพัฒนาการของกลุ่มอื่นๆ ดังนั้น การปกปิดเรื่องนี้และการเอ่ยถึงหลักคำสอนจากโบสถ์ของชาวมลาบรีจึงเป็นตัวตบหน้าจากของชาวมลาบรีอย่างตาครีที่ต้องการให้คนภายนอกรับรู้ แม้ว่าเขาจะยังไม่ถือคริสต์ก็ตาม

แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้อาจเป็นสิ่งที่อาจไม่มีผลมากนักต่อโลกทัศน์ในคนรุ่นเก่า ดังที่ชาวชุมชนมลาบรีแห่งนี้เพิ่งเข้าโบสถ์มาไม่นานหลังจากการตั้งถิ่นฐานเป็น "ชุมชนทองเหลือง" เมื่อ ปี พ.ศ. 2542 ประเด็นนี้จึงยังคงต้องรอให้มีการศึกษาผลในกลุ่มคนรุ่นหลังต่อไปในอนาคตนี้ แต่สิ่งที่มีนัยตรงนี้ก็ คือ การเข้ามาของชุดจินตนาการต่อพื้นที่ของคริสต์ศาสนาได้เข้ามาช่วงชิงพื้นที่ในโลกทัศน์อันเป็นแหล่งจินตนาการต่อพื้นที่และทรัพยากรของสังคมชาวมลาบรี ในขณะที่กลุ่มอำนาจอื่นๆ อย่างรัฐและชาวม้งนั้นได้พยายามทำการปิดล้อมพื้นที่ป่าในเชิงกายภาพอยู่ในขณะนี้

### 7.3 สรุป

ดังได้เห็นแล้วว่า จินตนาการที่ชาวมลาบรีมีต่อพื้นที่และทรัพยากรได้แสดงถึงพื้นที่ที่มีผลต่อปฏิบัติการของผู้คนในการจัดการพื้นที่พอๆ กับที่ปฏิบัติการของผู้คนก็สามารถควบคุมเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เช่นกัน การศึกษาเรื่องโลกทัศน์ของชาวมลาบรีในบทนี้จึงช่วยอธิบายได้ว่าพื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่ว่างเปล่าและปราศจากการให้คุณค่าหรือเป็นเพียงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่

หยุดนิ่งตายตัวรอให้คนเข้าไปจัดการ หากแต่พื้นที่ได้บรรลุจุดความสัมพันธ์ทางสังคมอันมีผลต่อการควบคุมปฏิบัติการของผู้คนเหนือพื้นที่ด้วย ในแง่นี้แล้ว พื้นที่จึงถูกเขียนความหมายขึ้นมาด้วยระบบคุณค่า กฎเกณฑ์ ความเชื่อ พิธีกรรม สิทธิตลอดจนความทรงจำทางสังคมของชาวมลาบรี ฉะนั้น การที่พื้นที่ต่างๆ ได้ถูกปิดล้อมด้วยกลุ่มอำนาจภายนอกจึงมีผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อนิยามความหมายของพื้นที่และทรัพยากรของสังคมชาวมลาบรี

ดังเช่นที่ในปัจจุบันนี้ นอกจากพิธีกรรมต่อพื้นที่อย่าง “เมาะโล่นเปี้ยเด้อ” กำลังจะหายไป กลายเป็นเพียงความทรงจำที่ไม่มีพื้นที่อยู่ในพื้นที่ทางสังคมของชาวมลาบรีอันเป็นผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรแล้ว การปิดล้อมพื้นที่โดยกลุ่มอำนาจภายนอกได้ส่งผลกระทบต่อ การจำกัดอำนาจเหนือพื้นที่ของชาวมลาบรีอันมีผลต่อความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรบนพื้นที่ตามไปด้วย การที่อำนาจเหนือพื้นที่ของสังคมมลาบรีได้ถูกทำให้หมดความหมายหรือความชอบธรรมแก่ปฏิบัติการของผู้คน จึงส่งผลต่อโลกทัศน์อันก่อให้เกิดทั้งรูปแบบและเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอำนาจการจัดการเหนือพื้นที่ของชาวมลาบรี โดยโลกทัศน์นี้ได้เริ่มหมดอำนาจในการอธิบายความจริงในชีวิตประจำวันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ดังจะพบว่า การที่ “ซินเร” อันเป็นวิธีคิดที่มีส่วนสำคัญในการสร้างกฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากรที่ใช้บังคับร่วมกันในสมาชิกทุกคนของสังคมกำลังตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอจนใกล้เป็นอัมพาต ความลึกซึ้งในการสูญเสียความชอบธรรมของความหมายของพื้นที่ซึ่งนิยามจากอำนาจของ “ซินเร” จึงเป็นมากกว่า การสูญเสียจินตนาการต่อพื้นที่และทรัพยากร แต่หมายถึง การสูญเสียความเป็นสถาบันของ “ซินเร” ที่สังคมชาวมลาบรีใช้ในการจัดความสัมพันธ์ในการเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากรที่กำลังใกล้พังทลายลงด้วย

ดังนั้น ในบริบทของการถูกปิดล้อมเช่นนี้ การที่ชาวมลาบรีจำต้องหันมาปรับเปลี่ยนความหมายในสังคมของตนจาก “บรี” สู่อำนาจ “ปาอนุรักษ” และ “ระหมาบ” จึงเกิดจากการที่ชาวมลาบรีถูกบีบให้ต้องยอมรับความหมายต่อพื้นที่และทรัพยากรตามอำนาจการจัดการเหนือพื้นที่ของกลุ่มอำนาจภายนอก โดยที่การจัดการพื้นที่ของกลุ่มอำนาจภายนอกนั้นกระทำผ่านกระบวนการอ้างอำนาจเหนือพื้นที่ที่แตกต่างกันไป เช่น รัฐใช้การอนุรักษเป็นวาทกรรมเข้ามาควบคุมพื้นที่และชาวมลิ่งใช้ปฏิบัติการรักษาพื้นที่ให้อยู่ในรูปป่าเหล่าและพื้นที่เพาะปลูกเพื่ออ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่และทรัพยากรที่มีความจำเป็นตามระบบการผลิตของสังคมมั่งที่ที่ดินมีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน

เมื่อคนขายของอย่างชาวมลาบรีไม่สามารถใช้อำนาจที่สร้างความชอบธรรมให้กับปฏิบัติการเหนือพื้นที่ได้ จึงนำไปสู่การไม่มีอำนาจรับรองสิทธิ์ในการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่

ได้อย่างเท่าเทียมกับกลุ่มอำนาจอื่นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ชาวมลาบรีในฐานะที่ตกเป็นรอง  
กลุ่มอำนาจภายนอกจะมีการตอบโต้อย่างไรบ้าง ในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะได้ยกไปกล่าว  
ไว้ในบทที่ 8 ที่ว่าด้วยเรื่องของ การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการชงชิงการเข้าถึง  
ทรัพยากร อันสะท้อนให้เห็นการต่อสู้ดิ้นรนของชาวมลาบรีที่ชัดเจนมากขึ้นในปัจจุบันผ่าน  
การชงชิงทรัพยากรในบริบทของการพัฒนา



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่  
Copyright© by Chiang Mai University  
All rights reserved